

XXXXXXX
(znak BK)

Pastýřský list pro druhý rok přípravy na Velké jubileum
roku 2000

1998 - rok Ducha svatého

Vydal sekretariát České biskupské konference
Praha 1997
(pro vnitřní potřebu)

Pastýřský list pro druhý rok přípravy
na Velké jubileum

roku 2000

1998 - rok Ducha svatého

Obsah

I. díl

Pastýřský list biskupů

.....
.....

II. díl

Úvodem

.....

Prvá část

I. Duch a Kristus

.....
.....

II. Duch a církev

.....
.....

III. Duch, lidstvo a kosmos

.....

Druhá část

I. Působení Ducha svatého ve svatých
tajemstvích

II. Duch svatý působící ve svátostech a
svátostinách

III. Duch svatý v liturgickém roku
.....

...

IV. Duch svatý, niterný učitel křesťanské
modlitby

V. Duch svatý v lidové zbožnosti

.....
...
VI. Duch svatý obnovuje tvářnost země
.....
...

Třetí část

I. Duch svatý a misie ad gentes .
.....
..
II. Oblast rodiny
.....
.....
III. Oblast církevních hnutí, skupin laiků a laických sdružení
.....
Zkratky
.....

Tento pastýřský list je třídílný. Prvé dvě části tvoří společný pastýřský list biskupů Čech, Moravy a Slezska, třetí částí je příloha, kterou má každá diecéze vlastní.

Prvý, nejkratší díl, se bude číst při bohoslužbách v neděli 4. ledna 1998. (Příprava na Velké jubileum není plánována od adventu k adventu, jako bylo Desetiletí, ale podle občanských roků).

Druhý díl je určen zejména farnostem a jejich pastýřům jako inspirace a vodítko pro celoroční práci. Poslouží ovšem i řeholním komunitám a nejrůznějším společenstvím. Jeho obsah je vytvořen na základě materiálů, které vypracovaly římské komise pro liturgii a komise pro pastorační přípravu Velkého jubilea. Jeho obsah by měl být zpřístupňován, vnímán a naplňován postupně.

A konečně třetí díl si napsala každá diecéze jako své vlastní "proprium", které respektuje celocírkevní program, daný papežovým listem Tertio millennio adveniente a v jeho intencích dotváří společnou část podle specifických potřeb a úkolů diecéze.

Pastýřský list tedy obsahuje podněty i materiál k celoročnímu programu.

I. díl

Čte se o všech bohoslužbách v neděli
4. ledna

Sestry a bratři,

vstoupili jsme do nového roku, a tak jsme se opět přiblížili k Velkému jubileu roku dva tisíce. Přejít do třetího tisíciletí zajímá na světě mnoho lidí. U některých vyvolává naděje na jakýsi nový a lepší věk lidstva, u jiných vzrušení a obavy, jak tomu mnohdy u časových předělů bývá. Řada lidí se dívá do budoucnosti s optimismem, jiní s obavami či

strachem a někteří se domnívají, že svět už nemůže dál pokračovat tak, jako dosud. A tak očekávají nové mesiáše nebo nové či konečné katastrofy. A my křesťané? Kardinál Tomášek blahé paměti mnohdy opakoval, že nemáme být ani přehnanými optimisty, ani smutnými pesimisty, ale křesťanskými realisty. A tento křesťanský realismus vyjádřil také Svatý otec Jan Pavel II., když svůj apoštolský list k Velkému jubileu roku dva tisíce Tertio millennio adveniente postavil na větě z listu Židům: "Ježíš Kristus je stále stejný, včera dnes i na věky." Tedy ten Ježíš, který uzdravil malomocného, osvobodil lidi spoutané demony a odpustil setníkovi i cizoložné ženě, nezměnil svůj postoj k nám. A nejen to. Ježíš poslal těm, kteří v něho uvěřili, svého svatého Ducha. A jak říká liturgie, "ten dále koná ve světě jeho dílo, všechno naplňuje a posvěcuje" (4. euch. modl.). Jistota křesťanů není ani ve změně letopočtu, ani v nějakém proroctví, ani v nás samotných, ale ve věrném trojjediném Bohu.

Minulý rok, který byl posledním rokem Desetiletí duchovní obnovy, rokem svatovojtěšským a zároveň prvním rokem přípravy na Velké jubileum roku 2000, byl věnován Ježíši Kristu. Jak z Božího slova, tak z učení církve a v neposlední řadě i z životů svědků víry, v tomto případě zejména svatého Vojtěcha, jsme měli hlouběji pochopit Ježíšovu osobu a dosah jeho díla spásy. Mohli a měli jsme se stát našemu Mistru a Pánu o něco bližšími. Snad se to podařilo. Ostatně odpovíme si sami na otázku, zda jsme mu věnovali více pozornosti, zda jsme se s ním setkali tak, že jsme Ježíši Kristu teď skutečně blíže. Právem doufáme, že se to mnohým podařilo.

Tento rok, druhý rok přípravy na Velké jubileum, je věnován Duchu svatému. Tedy třetí božské osobě. Tomu, bez něhož by naše víra nikdy nevznikla a bez něhož by se v nás a kolem nás nic nezměnilo opravdu do hloubky. Do Ducha svatého jsme byli ponořeni již při křtu. Pečeť jeho daru jsme dostali nebo dostaneme při biřmování. Je v nás činný, jsme-li napojeni na život Ježíše Krista ukřižovaného a vzkříšeného. A to dává našim životům neuvěřitelnou sílu a kvalitu. Ale na rozdíl od mnoha nápadných a hlasitě se projevujících lidí i záležitostí tohoto světa, je Duch Boží mocný, ale tichý tak, že je mnohým skoro neznámý.

A tak se na vás, sestry a bratři, obracíme - přijměte naše pozvání. Pozvání k objevování Ducha svatého v dějinách a zvláště v církvi i v našich životech, k objevování jeho moci ve svátosti biřmování, k objevování jeho působení ve všech svátostech, k odkrývání všeho toho, co o něm Boží slovo říká, k otevírání našeho vlastního nitra pro jeho působení. Vydejme se společně na cestu, krok za krokem.

Pastýřský list, kterému nasloucháte, je odlišný od ostatních, má totiž své pokračování. Dnes slyšíte jeho první část. S obsahem dalších dvou částí budete seznámeni v následujících týdnech a měsících. Pevně doufáme, že mnohé z toho, co je v nich napsáno, společně prožijeme. Především budeme vnímat hlouběji liturgický rok a liturgii samotnou jako velké setkání s Duchem svatým. Dále se důkladněji připravíme vigiliemi nejen na svatodušní svátky, ale i na další slavnosti liturgického roku. V bohoslužbách slova i v katechezích se bude moci prohloubit naše vědomí o Duchu svatém, o církvi i o křesťanské naději. Obnovíme a prohloubíme společně obdarování velkým darem, kterým je pro nás svátost biřmování. A v osobní, pokud možná denní četbě Písma, necháme Ducha Božího, který Písmo inspiroval, mluvit k všedním i svátečním dnům našeho života.

V naší zemi máme jednu pozoruhodnou zvláštnost: katedrálu v Hradci Králové, zasvěcenou Duchu svatému. Obraz této katedrály by nás mohl

inspirovat a provázet po celý rok. Máme být totiž mocí a silou Ducha budováni v podobný velký a pevný chrám, v živý chrám Boží, katedrálu Ducha. Písmo to říká jasně: "Už nejste cizinci a přistěhovalci, ale spoluobčané ostatních křesťanů a členové Boží rodiny. Jste jako budova: jejími základy jsou apoštolové a kazatelé, mluvící pod vlivem vnuknutí a Kristus Ježíš je nárožní kvádr. V něm je celá stavba spojena a vyrůstá ve svatý chrám v Pánu. V něm i vy jste budováni působením Ducha v Boží příbytek (Ef 2,19-22). Budování této stavby nezávisí ani na financích, ani na přízni či nepřízni světa. Záleží jen na naší víře a věrnosti a na Božím obdarování. V Duchu svatém je tak přítomen ve společenství své církve její zakladatel, zmrtvýchvstalý Pán, Ježíš Kristus.

Přijměte tedy naše pozvání a vydejte se Duchu svatému vstříc. Otevřme mu svá srdce, své rodiny, svá společenství i své farnosti a dejme mu příležitost, aby v nás konal své dílo. Pokud se to stane, bude po tomto roce naší společné cesty k Velkému jubileu církev u nás chrámem živějším a pevnějším.

K tomu Vám žehnáme a v tom smyslu vás také vybízíme k upřímným vzájemným modlitbám.

Miloslav kardinál Vlk, arcibiskup pražský

Mons. Jan Graubner, arcibiskup olomoucký

Mons. Karel Otčenášek, biskup královéhradecký

Mons. Antonín Liška, biskup českobudějovický

Mons. Josef Koukl, biskup litoměřický

Mons. Vojtěch Cikrle, biskup brněnský

Mons. František Radkovský, biskup plzeňský

Mons. František Lobkowicz, biskup ostravsko - opavský

Mons. Ivan Ljavinec, biskup, apoštolský

exarcha

řeckokatolické

církve

Mons. Jaroslav Škarvada, pomocný biskup pražský

Mons. Josef Hrdlička, pomocný biskup olomoucký

Mons. Josef Kajnek, pomocný biskup královéhradecký

Mons. Jiří Paďour, pomocný biskup pražský

Mons. Václav Malý, pomocný biskup pražský

II. díl

Text není určen k předčítání v kostele

Pro uskutečnění papežova záměru, jak je vyjádřen v listě Tertio millennio adveniente, je třeba se zabývat postupně a s určitou soustavností hlavními tématy druhého roku přípravy. Předkládáme vám proto poměrně bohatý soubor námětů a materiálů, z nichž je nutno pečlivě vybírat tak, abychom vystihli potřeby farnosti nebo společenství a abychom respektovali možnosti daného místa.

Jako hlavní témata druhého roku přípravy uvádí

Tertio millennio adveniente následující:

- **Duch svatý**
- **svátost biřmování**
- **církev**

Pro všechna témata najdeme základní materiál v **Katechismu katolické církve**. Bylo by dobré jeho obsah v tomto ohledu opravdu využít.

Další dobrou pomůckou může být kniha Erwina Kellera: **Velké tajemství církve**, která obsahuje meditace nad textem konstituce Lumen gentium (vydalo Karmelitánské nakladatelství).

A konečně podněty k zamyšlení nad tématem roku a zvláště pak nad liturgií najdete na následujících stránkách. Jsou to části dvou materiálů, které připravily ústřední komise pro přípravu velkého jubilea v Římě. Jednak je to příručka liturgické komise pro přípravu Velkého jubilea roku 2000, nazvaná **Příjd', Duchu svatý**, jednak je to pracovní pomůcka pro pastorační a misijní přípravu Velkého jubilea roku 2000, kterou připravila komise pro pastorační a misijní, a která se jmenuje **Duch, který je Pánem a oživuje**.

Prvá část následujících stran pojednává o Duchu svatém ve třech kapitolách:

- Duch a Kristus
- Duch a církev
- Duch, lidstvo a kosmos.

V těchto částech najdete jednak pro sebe samotné základní teologickou orientaci a dále řadu textů a podnětů pro soustavné katecheze, pro cyklické promluvy nebo pro práci společenství. Jejich využití by mohlo přinést prohloubení vztahu k Duchu svatému.

Druhá část pojednává o přítomnosti Ducha svatého v liturgii. Její použití se může rozprostřít celým liturgickým rokem. Je nám zde podán bohatý materiál pro katecheze o svátostech, o elementech liturgického slavení i o liturgickém roce.

Ve **třetí části** najdeme několik orientujících metodických podnětů pro misii ad gentes, pro rodiny a skupiny.

Pokud jde o způsoby práce, nabízí se zde řada možností, které je nutno volit podle místní situace. Některá témata se dají dobře použít v nedělních promluvách, zejména pro cyklická kázání. Jiná v bohoslužbách slova. Zamyšlení před začátkem každého liturgického období lze použít pro farní listy a časopisy. A tam, kde se ve farnosti občas dělají přednášky, bude dobré se držet zejména témat tohoto roku přípravy. Velmi žádoucí je také intenzivnější poznávání a společné přemýšlení v malé skupině, ve společenství mladých lidí, rodin, seniorů nebo těch, kdo se ve farnosti zabývají liturgií. V každém případě by bylo žádoucí, aby žádná farnost neskončila své úvahy u zjištění: "U nás to není možné!" A také není žádoucí, aby ti, kdo mají touhu po poznání a hlubším duchovním životě, se zabývali vším možným, někdy i pochybným, a ne tématy, která pro celou církev připravil svatý Otec.

K využití bohatství tohoto listu poslouží také Liturgicko-pastorační příručka pro druhý rok přípravy na Velké jubileum roku 2000, kde najdete materiály pro votivní mše, pro setkávání společenství, bohoslužby slova, obnovu biřmování a pro slavení vigilií, přímluvy a dvě křížové cesty.

Znovu připomínáme naše pozvání z první části tohoto listu: vydejme se společně na cestu k plnějším poznání Ducha svatého, na cestu v síle tohoto Ducha.

Úvodem

V nazaretské synagóze Ježíš odkryl, že se v něm naplnilo Izajášovo proroctví o Mesiáši, neboť ho Duch Boží pomazal a poslal, aby zvěstoval radostné poselství spásy a vysvobození:

*"Duch Hospodinův jest nade mnou;
proto mne pomazal,
abych přinesl chudým radostnou zvěst;
poslal mne,
abych vyhlásil zajatcům propuštění
a slepým navrácení zraku,
abych propustil zdeptané na svobodu,
abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy" (Lk 4, 18-19).*

Evangelista Lukáš podotýká: *"Oči všech v synagóze byly na něj upřeny"* (Lk 4,20). Také naše oči, zvláště během prvního roku přípravy, hleděly na Ježíše jako na

- Boží slovo, které se stalo tělem,
- naplnění Božích zaslíbení a lidských očekávání,
- zjevení lásky trojjediného Boha a tajemství člověka.

V Ježíši se naplňuje tradice jubilejního roku Starého zákona, a v plnosti času nastává dokonalý a konečný jubilejní rok jako čas spásy, vysvobození a záchrany (srov. Jan Pavel II., *Tertio Millenio adveniente* [=TMA/, 11-12).

Ve světle ohlášení naplněného Kristem v Nazaretě září celý Ježíšův život s jeho skutky a slovy, od vtělení až po velikonoce a dále až po vylití Ducha na všechny, kteří v něj uvěří.

Zatímco tento rok bude pokračovat naše cesta přípravy na jubilejní oslavu vtělení, je každé křesťanské společenství vyzváno k tomu, aby uznalo přítomnost a působení Ducha tím, že se nechá vnitřně uchopit a vést: *To, co se stalo "v plnosti času" působením Ducha svatého, může dnes znovu procitnout jen působením téhož Ducha v paměti církve. Jeho působením se může toto všechno stát přítomností v nové fázi dějin církve na této zemi: v roce 2000 po Kristově narození, (Encyklika Dominum et vivificantem, 51).*

Celá církev se tedy bude v roce 1998 důkladně věnovat rozjímání a slavení **přítomnosti a působení Ducha**, které doprovází celkové rozvinutí Otcova plánu spásy, Ducha, který je

- dokonale a konečně realizovaný v **Kristu**,
- **přítomný** v životě a poslání církve,
- tajemným způsobem činný v dějinách **lidstva**.

PRVÁ ČÁST

I - Duch a Kristus

a) Texty z Bible církevních otců a dokumentů učitelského úřadu

"V té hodině zajásal v Duchu svatém a řekl: Velebím tě, Otče, Pane nebes i země, že jsi tyto věci skryl před moudrými a rozumnými, a zjevil jsi je maličkým ..." (Lk 10,21).

"On (Duch svatý), který ohlašoval Krista skrze proroky, to byl, který působil skrze apoštoly a který ještě dnes skrze křest duší vtiskuje svou pečeť. Otec se svěřuje Synu, a Syn se svěřuje Duchu svatému... Otec nám daruje každou milost skrze Syna Duchem svatým. Otcovy dary milosti se neliší od těch Synových, a tyto se neliší od oněch darů Ducha svatého, neboť jen Jeden nám daruje jen jednu spásu, jen jednu sílu, jen jednu víru (srov. Ef 4,5): jen jeden Bůh, Otec, jen jeden Pán, jeho jednorozený Syn (srov. 1Kor 8, 6): jen jeden Duch svatý, přímlyvce (parakleitos)" (Cyril Jeruzalémský, Katechesis XVI, 24).

"Stejně jako ze dvou polen, která jsou vložena do hořících kamen, vychází jeden nerozdělený plamen, tak z moci Otcovy a Synovy vychází Duch svatý, který v sobě vlastní tu samou moc božství" (tento text byl jednou připisován Virgilu z Tarsu, pak zase Eusebiovi z Vercelli, v: Corpus Christianorum, Series Latina, svazek 9, strana 116).

"K Duchu svatému se obrací mysl a srdce církve na konci dvacátého století a v pohledu do třetího tisíciletí od Kristova příchodu do tohoto světa, zatímco vyhlížíme velké jubileum, jímž chce církev tuto událost oslavit ... tuto událost, která pro nás křesťany podle apoštolových slov znamená `plnost času`....`Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.` `Když se však naplnil čas, poslal Bůh svého Syna, narozeného s pannou...., abychom mohli být přijati za syny.` A toto vtělení věčného Slova a Syna se stalo skrze působení Ducha svatého" (Jan Pavel II., Dominum et vivificantem, 49).

"Jenom pod vlivem Ducha svatého může někdo říci: `Ježíš je Pán!` (1Kor 12,3). Bůh poslal do našich srdcí Ducha svého syna, Ducha, který volá: `Abba, Otče!` (Gal 4,6). Toto poznání víry je možné pouze v Duchu svatém. Aby se člověk dostal do styku s Kristem, musí se ho nejprve dotknout Duch svatý. Přichází nám vstříc a vzbuzuje v nás víru. V síle našeho křtu, první svátosti víry, nám Duch svatý v církvi niterně a osobně předává život, který má svůj zdroj v Otci a který nám nabízí v Synu" (Katechismus katolické církve /=KKC/, č. 683).

b) Orientace pro pastorační

1. Duch svatý v dějinách spásy

Celé dějiny spásy jsou naplněny přítomností Ducha. Od samého

počátku stvoření, kdy se Duch vznášel nad vodami (srov. Gen 1,2), až k poslední modlitbě církve ve Zjevení: "A Duch i nevěsta praví: Přijď!" (Zj 22,17). Zjevuje se postupně ve svém jednání, v osobách, v nichž působí, v institucích Starého zákona, až po plné zjevení se v Kristu a církvi. Duch svatý, Duch Otce a Syna, je jaksi neuchopitelný; proto je jeho působení, které proniká vesmír a dějiny, v Písmu popisováno řečí symbolů. Jedná se o symboly, které jsou přítomny už ve Starém zákoně, jejichž plný význam se nám však nabízí v tajemství Krista a církve, ke kterému směřují.

Katechismus katolické církve nabízí velkolepou teologii Ducha, vycházející z jeho symbolů:

- Duch je voda, symbol života, která se ve křtu stává prýštícím pramenem, který daruje věčný život (srov. Jan 4,4-14);
- Duch je olej, pronikavé a vonící znamení pomazání kněží, proroků a králů, obzvláště však Krista, jenž je Pomazaný, Mesiáš (srov. Lk 4,18-19), který svým věřícím, kteří přijímají pomazání Svatého, dává podíl na plnosti svého Ducha (srov. Sk 2,2-4);
- Duch je oheň, který symbolizuje očišťující a stravující lásku; Ježíš přichází, aby křtil Duchem svatým ohněm (srov. Lk 3,16), ohněm, který Kristus přišel uvrhnout na zem (srov. Lk 12,49) a který o letnicích spočinul na učednících (srov. Sk 2,3-4);
- Duch je zářící oblak Boží slávy (srov. Ex 24,18, 33,9-20), který svým stínem zahaluje a odhaluje Boží tvář; oblak, který ve Starém zákoně doprovází Boží zjevení; který při vtělení sestupuje na Marii, "zastiňuje" ji a zjevuje jako svatý stánek, ve kterém přebývá Bůh (srov. Lk 1,35); který zahaluje Ježíše, Mojžíše, Elijáše a učedníky na hoře Tábor (srov. Lk 9,34-35);
- Duch je pečeť, která zanechává otisk obrazu Božího; Kristus nese Boží pečeť (srov. Jan 6,27); Kristův obraz v pokřtěných je znamením dokonalé příslušnosti k němu a podobnosti s ním (srov. 2Kor 1,22, Ef 4,30);
- Duch je Boží ruka, která skrze své vložení přenáší božskou sílu na lidi. Slovo a Duch jsou obě Otcovy ruce (sv. Ireneus); avšak Duch je též Božím prstem, symbol Boží moci, se kterou Kristus činil znamení (srov. Lk 11,20); Bůh svým prstem napsal zákony na kamenné desky (srov. Ex 31,18); nyní píše skrze Ducha do srdce věřících jako dopis přikázání Nové smlouvy, která teď ale nejsou napsána na kamenných deskách, nýbrž na živých deskách lidských srdcí (srov. Jer 31,31-32, 2Kor 3,3);
- Při Ježíšově křtu přijímá Duch podobu holubice, která na něj sestupuje a na něm zůstává (srov. Mt 3,16, Jan 1,32-33); ukazuje jakoby v novém stvoření, Otcovu ochranu milovaného Syna a připomíná holubici, kterou po potopě vypustil Noe (srov. Gen 8,8-12), jež nese v zobáčku olivový lístek jako znamení smíření v Nové smlouvě (srov. KKC, č. 694-701).

2. Duch a Kristovo tajemství

Duch svatý stojí ve všem svém jednání v těsném vztahu k tajemství Krista. V podivuhodné vzájemnosti se Duch staví do služby Pánovu mystériu, zatímco Kristovo působení připravuje příchod Ducha..

"Příchod Krista? Duch ho předjímá. Jeho přítomnost v těle? Duch od ní není oddělen. Zázraky a uzdravení nemocných? On je to, kdo je činí. Vyhánění démonů? Děje se v Duchu Božím. Odpuštění hříchů? Probíhá v milosti Ducha ... Jednota s Bohem? Duch jí působí ... Zmrtvýchvstání? Děje se skrze Ducha..." (*Traktát o Duchu svatém*, 19: PG 32,157).

a. Duch připravuje Kristův příchod

Pomalu připravuje Kristův příchod, od prvního zvěstování mesiáše až po práh Nového zákona.

On, který "mluvil skrze proroky", se stává skrze osobnosti Starého zákona - patriarchy, krále, kněze, proroky - Kristovým předchůdcem. Je tajemným způsobem přítomen v chrámě a v bohoslužbě: v modlitbě a oběti, ve slově proroků, když vyslovuje zjevení, napomenutí, útěchu a naději.

Zjevuje se v moudrosti Izraele a v oné moudrosti, kterou tento národ sdílí s ostatními národy země.

Dává se poznat jako dar proroky zaslíbené Nové smlouvy (srov. Jer 31,31, Ez 36,25-37) a jako oživující Duch, který může vrátit život i suchým kostem (srov. Ez 37,9nn).

b. Duch uskutečňuje a doprovází zjevení Pána

Na začátku Nového zákona je Duch přítomný v Hospodinových chudých, v "anawim", svědcích naděje Izraele. Zachariáš a Alžběta, Josef, Simeon a Anna - oni všichni jsou naplněni působením Ducha.

Především Maria se stává příbytkem, svatou archou a nevěstou Ducha. Vtělení se děje skrze Ducha svatého. Církev vyznává: "Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem." Vtělení je jedním z vrcholů působení Ducha v dějinách spásy (srov. Pavel VI., *Marialis cultus*, č. 26), skrze dílo dokonané v panně z Nazareta, které ji učinilo zcela svatou, a skrze uskutečnění vtělení Božího Slova, které se stalo Synem člověka.

V Ježíšově křtu skrze službu rovněž Duchem naplněného předchůdce na břehu Jordánu se zjevuje Trojice: Otec, Syn a Duch svatý. Ježíš v plnosti přijímá Ducha, který na něj sestupuje a na něm zůstává, jak píše evangelista Jan (Jan 1,32-33, srov. Mt 3,16) .

Je to ten samý Duch, který Ježíše "vedl na poušť", aby tam, povzbuzen modlitbou a Božím slovem, bojoval a zvítězil.

V této síle začíná Mesiáš své poslání, které Lukáš staví pod znamení Ducha svatého, v naplnění proroctví o Božím služebníku: "Duch Hospodinův jest nade mnou..." (Lk 4,16nn).

c. Celý Ježíšův život až po jeho smrt a zmrtvýchvstání probíhá za spolupůsobení Ducha

Celé Ježíšovo bytí na zemi, jeho mesiánská služba, jeho velikonoční odchod k Otci probíhá, obzvláště podle Lukášova a Janova evangelia, pod zorným úhlem jeho ducha. V moci Ducha hlásá slovo, činí zázraky, uzdravuje nemocné, vyhání demony, odpouští hříchy.

Oslavuje Otce a modlí se v Duchu svatém až do konce svého života, kdy na kříži naposledy zvolal a odevzdal Ducha do rukou Otcových. Podoban hořícímu keři přinesl sebe samého mocí věčného Ducha jako oběť (srov. Žid 9,14). A vstal z mrtvých a skrze Ducha byl uveden do moci Božího Syna (srov. Řím 1,4). Pán je Duch. On je Duchem oživujícím (srov. 2Kor 3,17, 1Kor 15,45).

d. Ježíš zaslubuje a daruje plnost Ducha

V Ježíšově službě, v níž se ze své strany stal nejprve hlasatelem a pak dárce Duchu, byl tento zaslíbený Duch svatý, proroky označený jako dar konce času, jako prorocký Duch nebo jako dar Nové smlouvy, neustále přítomen.

Je to Duch, Janem nazvaný specifickým darem nového křtu, který je zaslíben Nikodémovi jako božský vítr (Jan 3,4-7) a samařské ženě jako prýšticí životodárný pramen (Jan 4,4-10).

Kristus sám se prohlašuje za pramen Duchu: "Proudy živé vody poplynou z jeho nitra. To řekl o Duchu, ježž měli přijmout ti, kteří v něj uvěřili." (Jan 7,37-39).

Opravdu, na kříži vytekla z jeho probodeného boku krev a voda (srov. Jan 19,34), symboly obětujícího se života - krev! - a na lidstvo vylitého nového života - voda! A když Ježíš o velikonoční neděli na učedníky dýchá, šíří tak skrze symbol dechu ze svého nitra, z jeho nejvnitřnějšího bytí, svého Duchu (srov. Jan 20,22-23). Toho přijmou podle Ježíšova vlastního, před jeho nanebevstoupením zopakovaného zaslíbení (srov. Sk 2,2-4) v největším zjevení Duchu o letnicích jako prudký víchř a ohnivě jazyky (srov. Sk 2,2-4).

To je Duch, který je Pánem a oživuje a kterého oslavuje řecká anafora sv. Basila: "Skrze něj (Krista) se zjevil Duch svatý, Duch pravdy, dar Božího dětství, závdavek budoucího dědictví, prvotina věčných statků, oživující moc, pramen posvěcení ...".

c) Doporučení znamení, symbolů, gest

Při pastoračních a modlitebních setkáních, při diskusích o katechezi..., ve skupinách, které se věnují čtení evangelia, spiritualitě manželství a rodiny nebo misii, by měly být používány symboly Duchu svatého popsané v *Katechismu katolické církve* (č. 694-701).

II - Duch a církev

Rok přípravy na Velké jubileum věnovaný Duchu svatému si klade za přednostní cíl "*znovuobjevení přítomnosti a působení Duchu v církvi*" (srov. TMA 45). On je to, "který je jeden a týž v hlavě i v údech, a tak oživuje, sjednocuje a uvádí v pohyb celé tělo" (II. vatikánský koncil, *Lumen gentium* /LG/, 7). On je to, kdo ve svátosti církve činí zmrtvýchvstalého Pána viditelným, přítomným a jednajícím.

"Církev s radostí vyznává Duchu svatého jako toho, "který je Pánem a který oživuje." Jedná se o věčný život, který Bůh Otec, dává každému, kdo se nachází ve společenství s jeho Synem (srov. Jan 1,1-4). Je to dědictví Synova království; království, které, i když už je skutečností, musí být dokonale uskutečněno teprve Synovým návratem.

Duch svatý, který tento život daruje,

- vede hříšné lidi lítostí a křtem do univerzálního společenství těch, kterým je odpuštěno;

- dosvědčuje skrze církev pravdu evangelia a činí je pro lidi věrohodným;

- buduje celou církev hlásáním Slova a slavením eucharistie;

- zbystřuje skrze proroky svědomí církve, aby lépe obstála před Božím milosrdenstvím a soudem;

- udržuje společenství a kontinuitu církve s Božím lidem všech časů a na všech místech;

- vede církve, aby přijala a používala velkou rozmanitost darů, které Bůh daroval jejím členům ke zdokonalení lidského života;
- dává církvi, pokud je jednotná, působit ve společnosti jako kvas obnovy a jednoty lidstva;
- posílá do světa muže a ženy, kteří jsou schopni připravovat cestu Božímu království tím, že zajatým zvěstují svobodu a slepým navracejí zrak;
- probouzí křesťany, aby očekávali Pánův příchod, až bude soudit živé i mrtvé a celému svému lidu otevře brány svého města" (Z dokumentu Ekumenické rady církví: *Duch svatý a katolicita církve*, Uppsala 1968).

a) Texty z Bible, církevních otců a dokumentů učitelského úřadu

"Když nastal den letnic, byli všichni shromážděni na jednom místě. Náhle se strhl hukot z nebe, jako když se žene prudký víchř, a naplnil celý dům, kde byli. A ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky, rozdělily se a na každém z nich spočinul jeden; všichni byli naplněni Duchem svatým a začali ve vytržení mluvit jinými jazyky, jak jim Duch dával promlouvat" (Sk 2,1-4).

"My všichni, kteří jsme obdrželi jediného a téhož ducha, totiž Ducha svatého, jsme spojeni navzájem, ale i s Bohem. Neboť i když je nás jednotlivě mnoho a Kristus dává každému z nás, aby v něm přebýval Duch Otce i jeho Duch, je tento Duch jediný a nedělitelný. Sjednocuje ty, kteří jsou vzájemně odlišní ... a působí, že všichni se jeví v něm samém jako jedna věc. Jako moc Kristova svatého lidství působí, že všichni, v nichž je přítomna, tvoří jedno tělo, tak jediný a nedělitelný Boží Duch, který přebývá ve všech, přivádí všechny k duchovní jednotě" (Cyril Alexandrijský, Komentář k Janovi, 12: PG 74, 560-561, citováno z KKC, č. 738).

"V tajemství vtělení se novým způsobem otvírá pramen onoho božího života v dějinách: Duch svatý. Slovo 'prvorozený v celém stvoření' se stává prvorozeným z mnoha bratrů'; a tak se stává také hlavou těla, jímž je církev, jež se zrodila na kříži a byla zjevena o letnicích" (Dominum et vivificantem, 52). "Veškerý život církve, který se chce projevit v oslavě velkého jubilea, znamená jít vstříc skrytému Bohu, znamená potkat Ducha, který oživuje" (tamtéž., 54).

"Poslání Krista a Ducha svatého se naplňuje v církvi jako v Kristově těle a chrámu Ducha svatého. Toto společné poslání přidružuje nyní Kristovy následovníky k jeho společenství s Otcem v Duchu svatém: Duch připravuje lidi, předchází je svou milostí, aby je přitahoval ke Kristu. Zjevuje jim vzkříšeného Pána, připomíná jim jeho slovo, otevírá jim ducha k chápání jeho smrti a vzkříšení. Zpřítomňuje jim Kristovo tajemství, především v eucharistii, aby je smířil a uvedl do společenství s Bohem, aby přinášeli 'hojné ovoce' (Jan 15,5.8.16)" (KKC, č. 737).

b) Orientace pro pastorači

1. Přítomnost a působení Ducha v církvi

Skutky apoštolů ukazují kontinuitu vylití Ducha, které nastalo v Kristu a nyní jím bylo obnoveno v apoštolech a ve společenství věřících.

Od letnic je hlásání a zprostředkování Kristova tajemství uskutečňováno v moci Ducha svatého. Apoštolům se rozvazuje jazyk pro novou modlitbu. První věřící jsou pokřtěni a skrze vkládání rukou přijímají Ježíšova Ducha; ve velikonoční radosti setrvávají křesťané ve společném lámání chleba (srov. Sk 2,22-47).

Nádherná událost na počátku církve je učiněna zvláště v Pavlových listech předmětem teologické reflexe. Pavel zdůrazňuje spojení mezi Kristem a Duchem, mezi posvěcujícím působením "mystéria", kterým je Kristus, a darem Ducha svatého. Jeho působením se otvírá porozumění Písmu, zní modlitba Božích dětí, znovuzrození se stává skutečností a je zpečetěno; skrze vkládání rukou je předávána milost; lámaný chléb a kalich požehnání jsou "duchovním" pokrmem a nápojem, který tím, že sám daruje Ducha, tvoří a buduje jedno tělo Kristovo. Tak je křesťan veden Duchem k tomu, aby učinil svůj život Bohu libou obětí.

Duch naplňuje veškerý život církve. Od Ireneje pochází krásná věta: "Kde je Duch Boží, tam je církev, a tam, kde je církev, tam je Duch Boží a všechna milost" (*Adversus haereses*, III, 24,1).

Starý církevní text opěvuje působení Ducha následujícími slovy:

*"Je to Duch svatý, který posílil ducha a mysli učedníků, který ustanovil evangelní svátosti, který v nich rozzářil duchovní věci. Tito učedníci neměli pak strach ani z vězení, ani z okovů pro jméno Páně; dokonce pošlapali moc a muka tohoto světa, protože byli nyní vyzbrojeni a posíleni tímto Duchem a měli v sobě dary, jež tentýž Duch uděluje a posílá jako skvosty církvi, Kristově nevěstě. Je to on, jenž v církvi probouzí proroky, učí učitele, řídí promluvy, koná zázraky a uzdravuje, je původcem podivuhodných skutků, umožňuje správně rozeznávat duchy, uděluje úkol vládnout druhým, dává rady, rozděluje a uvádí v soulad všechny ostatní charizmatické dary, a proto tím vším činí všude a ve všem církev Páně zcela dokonalou a završuje dílo." ... (Novitian, *De Trinitate*, XXIX, 9-10, citováno z Jan Pavel II., *Encyklika Veritatis splendor*, 108).*

2. Působení Ducha naplňuje veškerý život církve

Katechismus katolické církve popisuje církev jako "místo našeho poznání Ducha svatého" (č.688), který se zjevuje:

a. V Písmu svatém, které inspiroval

Církev, která Boží slovo v tichosti slyší a přijímá, se nechává Duchem, který skrze Písmo svaté mluví, vyučovat, vychovávat a vést. Zatímco slovo přijímá a činí ho svou potravou, připodobňuje se tak Kristu, svému Pánu, a roste ve společenství a jednotě jednoho Ducha. Je to církev, Kristova učednice, kterou vede Duch v plnosti pravdy.

Tímto způsobem nás jako jednotlivce, jako obce a jako místní a univerzální církev Písmo svaté, které bylo inspirováno Duchem a kterému je proto třeba naslouchat v Duchu, zavazuje k tomuto: číst ho, přijímat ho, přemýšlet o něm, rozjímat ho, modlit se s ním a dosvědčovat ho naším životem a apoštolským konáním.

"Duch je tedy zaslíben církvi a každému věřícímu jako vnitřní učitel, který dává ve skrytosti svědomí a srdce uchopit, co jsme sice slyšeli, ale ještě nepochopili. Sv. Augustin k tomu říká: `Duch svatý vyučuje každého věřícího podle jeho duchovní vnímavosti. Zapaluje v jeho srdci o to větší touhu, o co více roste v lásce, která mu dává milovat

to, co už zná a toužit po tom, co ještě nezná.'" (Jan Pavel II., *Catechesi tradendae*, 72).

Přednostní formou hlásání a slyšení slova v církvi je bohoslužba slova jako mocný prostředek působení Ducha. Neboť odpovídáje Pánovým zaslíbením (srov. Jan 16,13) je ono slovo hlásáno a objasňováno právě tímto nebeským učitelem a exegetou: "*Skrze Ducha svatého zaznívá živý hlas evangelia v církvi a skrze ni ve světě*" (II. Vat. kon., *Dei Verbum* /-DV/,8), a "*s pomocí Ducha svatého vzrůstá chápání předaných věcí a slov a to jak přemýšlením a studiem věřících, kteří je uchovávají ve svém srdci, tak hlubším pochopením duchovních skutečností z vlastní zkušenosti, tak také hlásáním těch, kteří z posloupností v biskupském úřadě přijali bezpečné charizma pravdy*" (srov. tamtéž). Předobrazem této naslouchající církve je stále Maria (srov. Pavel VI., *Marialis cultus*, 17).

Jeden ekumenický dokument shrnuje tuto liturgickou perspektivu následujícím způsobem: "*Duch je přítomný a je nám darován v hlásání, ve slyšení a sdílení Božího slova. Toto hlásání zahrnuje veřejné čtení Písma a na textu založené kázání. Vykonávání a přijímání služby slova musí být nesené vzýváním Ducha svatého. Proto má před čtením a kázáním své místo modlitba - epiklese.*" (Ekum. dokument skupiny Dombes, *Duch svatý, církve a svátosti*, č.94).

Bohoslužba slova je tedy místem zjevení Ducha jako předchůdce a nejvyššího hlasatele Kristova tajemství.

b. V tradici, jejímiž aktuálními svědky jsou stále církevní otcové

Církev apoštolů, mučedníků, otců je až dodnes tou jednou a stejnou církví, která se chápáním "znamení času" neustále obnovuje. Církev se v průběhu dějin vyjadřuje nejrůznějšími způsoby, aby na ní zářila Kristova tvář a aby byla pro lidstvo všech dob a kultur věrohodná. Věrností Duchu se církev stává "katolickou", ano, Duch jí činí "katolickou".

Skrze církevní společenství procházející dějinami se dnes nacházíme ve společenství se všemi těmi, kteří nás ve víře předešli. Svatost všech dob a všech kultur patří každému jednotlivci, stejně jako svatost každého jednotlivce patří všem. Všem těm, kteří jsou sjednoceni v jednom Duchu, v trojičním společenství. To je společenství svatých.

c. V učitelském úřadě, kterému pomáhá Duch

Kristus žádá, abychom apoštolů a jejich nástupce poslouchali a přijímali jako jeho samotného. Slíbil jim Ducha, aby jim otevřel srdce a mysl pro celou pravdu. Tak se učitelský úřad církve stává rozhodujícím činitelem pro zakoušení Boží vůle. To se děje ve společném rozlišování toho, jak má být evangelium v každé době a na každém místě žito, dosvědčováno a zprostředkováno.

Učitelský úřad osvětluje, vysvětluje a zdůvodňuje evangelijní život a pastorační působení celé církve a za pomoci Ducha se stává kritériem víry, závažným slovem, živou výzvou.

d. V liturgii eucharistie a ve svátostinách, skrze jejich slova a jejich symboly, nás Duch uvádí do společenství s Kristem

Duch svatý naplňuje veškerou liturgii církve, která je posvěcením a bohoslužbou v Duchu svatém (LG, 50 a 51). Neboť skrze Krista vylévá Otec na nás Ducha: společenství pravdy a života, které vyvěrá z trojjediného prapůvodu. Duchu dosahuje a skrze Krista je schopno odpovědi víry, modlitby, přinášení oběti Otci.

Neexistuje žádné posvěcující jednání bez zásahu toho, který je "zcela svatý" a který je posvětitelem. Musíme tedy jeho působení znovu objevit ve slavení eucharistie a ve svátostech, které se stávají místem posvěcení, společenství v pravdě a životě Božím.

To samé se dá říci o každém bohoslužebném vyjádření: vyznání víry, přijímání slova, chvála a přímluvná modlitba, lítost a obětní dar, duchovní oběť svobodného souhlasu s Boží vůlí a jejím naplněním mohou být žity pouze "v Duchu svatém".

Každá svátost jako uskutečnění Božích zázraků, jako zprostředkování milosti a akt víry a bohoslužby předpokládá zvláštní a rozlišené vylití Ducha svatého.

Epiklezi, která je zachována v konsekračních prefacích a v rubrikách pro svátostnou liturgii, poukazuje liturgie na nutné spojení Ducha a svátostí. Jde to dokonce tak daleko, že se vytváří zvláštní vztah mezi svcenými svátostnými prvky a posvěcujícím Duchem. Tak je křestní voda "oplozněna" Duchem. Svatý "myron" či křižmo je podle odvážného přirovnání z Jeruzalémských katechezí jakoby svátostí Ducha: "*Jako už není eucharistický chléb po epiklezi obyčejným chlebem, nýbrž Tělem Kristovým, tak už není svaté křižmo obyčejným olejem, nýbrž křižmem Kristovým a křižmem Ducha svatého, působícím díky jeho přítomnosti...Tělo je pomazáno balzámem z hmotné látky, duše je však posvěcována Svatým Duchem a posvětitelem*" (Katecheze 21,3).

Duch je darem odpuštění hříchů a milosti, je silou a útěchou nemocných při jejich pomazání. Je vzýván a vyléván jako milost pro službu jáhnů, kněží a biskupů. Při svatbě je vyprošován jako dar lásky pro snoubence.

Eucharistický chléb a víno v kalichu Nové smlouvy jsou zvláštním způsobem spojeny s působením Ducha svatého, protože představují oslavené, duchovní tělo a krev Duchem svatým naplněného zmrtvýchvstalého Krista. Stará antiochijská liturgie obsahuje odvážné formulace co se týče přítomnosti Ducha svatého v eucharistii. Tak píše sv. Efrém Syrský v jednom svém hymnu: "*Ve tvém chlebu je skryt Duch, kterého nelze sníst, ve tvém víně oheň, který nelze pít. Duch ve tvém chlebu, oheň ve tvém víně, zázrak, který přijaly naše rty ... Ve chlebu a víně oheň a Duch svatý.*" A v syrské liturgii stojí: "*To je tělo a krev, hořící výheň, ve které je Duch svatý ohněm, ke kterému se čistý přibližuje a zhýralec před ním ustupuje*". A u Izáka z Antiochie čteme: "*Přijďte a pijte; jezte oheň horlivosti a ochutnejte koření Ducha.*"

Účast na společném daru Ducha činí, že je církev "jediným tělem a jediným Duchem": tak se modlíme v anafoře římské liturgie.

e. V modlitbě, kde se Duch za nás přimlouvá

Každá církevní modlitba se děje v Duchu, a proto je modlitbou Ducha. Jednota modlící se církve je dílem Ducha svatého, který je stejný v Kristu, v celé církvi a v jednotlivých věřících. "*Tak také Duch přichází na pomoc naší slabosti*" a "*sám se za nás přimlouvá nevyslovitelným lkáním*" (Řím 8,26); "*Přijali jste Ducha synovství, v němž voláme: Abba, Otče!*" (Řím 8,15, srov. Gal 4,6, 1Kor 12,3, Ef 5,18,

Jud 20). "Žádná křesťanská modlitba se tedy nemůže konat bez působení Ducha svatého, který celou církev sjednocuje a vede skrze Syna k Otci" (Všeobecné pokyny k denní modlitbě církve č. 8).

Modlitba je podstatnou dimenzí liturgie; bohoslužebný postoj naslouchání a odpovídání, který tvoří hlavní strukturu církevní modlitby, proniká celou eucharistickou liturgií až jejímu vrcholu v eucharistické modlitbě, ve které Duch nechává z modlícího se srdce církve plynout nejcharakterističtější vyjádření dialogu Božích dětí: díky, klanění, přímlyvy, vzývání. Vše se děje v Duchu: zpěv a ticho, modlitba kněze a amen lidu, vyznání víry a obecné přímlyvy věřících.

Duch je přítomen v dimenzi církevního roku, aby odkrýval a sděloval Kristovo tajemství; je skutečným předchůdcem a svědkem Pánova adventu, radostí a světlem svátku vánoc a Zjevení Páně, vnitřním učitelem v postní době, který vede Krista a církev k velikonočnímu tajemství; je darem Pánovy paschy; v obyčejném všedním dni je skrytou přítomností, která odhaluje Pánovo mysterium a jeho slova, a připravuje církev na její návrat do slávy.

Ve svátcích a památkách světců a mučedníků slavíme tyto "duchovní" lidi církve a Ducha, který formuje jejich svatost tím, že je připodobňuje obrazu jednorozeného Syna. Každým svátkem Matky Boží, té "zcela svaté", slavíme Ducha, toho "zcela svatého", který ji zformoval a učinil novým stvořením. V ní způsobil zázrak spásy, od neposkvrněného početí až po slavné nanebevzetí a ustavičnou přímlyvu, ve které se až do konce času, kdy se tajemným způsobem zjeví mocná přímlyva Ducha a nevěsty za spásu všech, spojuje volání Ducha s prosbami nevěsty.

f. V charizmatech a službách, které budují církev

Duch z nás ve křtu činí děti Boží, společenství bratří a sester, církev, účastníky na jedné a té samé Boží lásce. Tak je každý volán k tomu, aby sám sebe a všechny ostatní znovuobjevil a "prožíval" v jejich potvrzené důstojnosti Božích dětí, které si zasluhují být milovány po celou věčnost; aby vytvářel, žil a uskutečňoval vztahy vzájemné lásky, tak jako nás miloval Kristus, aby byl jeden pro druhého při rozdávání duchovních, materiálních a kulturních dober nositelem Boží lásky.

On je tím, který pro blaho církve a její budování rozdělí různé dary, charismata a služby. Vede a provází jí za pomoci těchto darů k dovršení jejího poslání.

Kromě toho jsme voláni, abychom rozmanitost rozličných darů, charismat a služeb uznali a uskutečňovali jako výraz mnohotvárné milosti Ducha ve službě jednotě v Kristu (srov. Ef 4,1-16). Tato rozmanitost musí být otevřeně uznána, vážně oceněna a musí jí být dán velkorysý prostor. Život v Duchu je do té míry věrohodný, do jaké míry každý jednotlivec a my všichni společně se stejnou horlivostí milujeme a podporujeme nejen rozmanitost darů, charismat a služeb, nýbrž i jednotu celku, přičemž jsme si vědomi, že spojení v Duchu představuje jednotu, která předchází každému rozlišování. Církev je a zjevuje se jako "jednota v životě, lásce a pravdě" (LG, 7).

g. Ve znameních apoštolského a misionářského života

Církev je Kristem v Duchu "posílána" do světa. Není samoúčelná, stojí ve službě Božího království a jeho rozšíření ve světě. Církev je proto volána k tomu, aby obnovovala apoštolské angažování se v

misionářském hlásání víry, které má svůj počátek o letnicích; musí se přitom obrátit nejen na ty, kteří ještě Kristovo poselství nepřijali, nýbrž i na ty, kteří ho sice přijali, ale ztratili veškerý živý kontakt se společenstvím křesťanů.

h. Ve svědectví svatých a mučedníků, ve kterých Duch zjevuje svou svatost a pokračuje v díle spásy

Povolání Duchem, ne jednotlivě ale jako Boží lid, ke spáse a ke svatosti (srov. LG 9), se křesťané stali novým lidem, který Kristus ve svém Duchu ustanovil jako "rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid náležející Bohu ... (1Petr 2,9-10); stali se těmi, kteří "mají právo svatých a patří k Boží rodině..." "V něm (Kristu) je celá stavba pevně spojena a roste v chrám, posvěcený v Pánu, v něm jste i vy společně budování v duchovní příbytek Boží." (Ef 2,19-22).

Svatí v průběhu dějin nám dávají pochopit, že svatost není věcí soukromou, nýbrž že patří k církvi: stali se ve své době znamením a nástroji Boží svatosti přítomné v církvi. Proto vedli církve svým životem ke svatosti. Žitá svatost je výzvou, je vyhlášením dokonalosti a je návodem pro křesťanské společenství.

Osobní a společný život v Duchu je spiritualitou církve, která je společenstvím; je to styl společně žitého farního života a práce. Spiritualita, která vyžaduje společnou askezi stejně jako angažování se, které usnadňuje shodu, souhlas a organickou spolupráci všech, a tak podporuje svědectví o jedné univerzální spáse. To je spiritualita, na které jsou založeny všechny ostatní spirituality přítomné v církvi: mariánská spiritualita, která nachází svůj vzor pro přinášení Krista světu v Mariině "ano".

c) Doporučení znamení, symbolů, gest

Poznávat a uznávat svaté v naší době a našem okolí.

III - Duch, lidstvo a kosmos

Pastorační konstituce Druhého vatikánského koncilu *Gaudium et spes* /GS/ vypovídá o Duchu svatém ve světě takřka jako o "tajném agentovi" evangelizace, který ve všem a ve všech vede k dovršení Kristovo mysterium.

- Pracuje v srdcích všech, aby se mohli připojit k velikonočnímu tajemství (srov. GS,22).

- Provází život církve ve světě a působí dobré rozšiřování kvasu evangelia: "*Duch Boží, jenž řídí podivuhodnou prozřetelností běh času a obnovuje tvářnost země, je v tomto vývoji přítomný .*" (GS,26).

- Je stálým vnitřním podnětem v srdci člověka (srov.GS,41) a vede dějiny k jejich závěru.

Duch svatý uchvacuje člověka, aby ho obnovil a povýšil tím, že otvírá lidské vědomí pro modlitební vztah vyrůstající z Božího dětství. Tak může být v katolické církvi přijímáno a odkrýváno bohoslužebné a kulturní bohatství v liturgii Ducha. V předjímání nového stvoření a nového lidstva jsou kosmos a dějiny uváděny do dynamismu veškeré liturgické symboliky.

Známý je výrok sv. Ambrože, který je citován také Tomášem

Akvinským: "Každá pravda, ať je vyřčená kýmkoli, pochází z Ducha." Na základě této patristicko-teologické výpovědi smíme tedy přijmout, že se tam, kde je pravda a dobro, nachází Duch Boží, který je tajemným způsobem přítomen:

- v lidské moudrosti hledající pravdu;
- v člověku stvořeném k obrazu Božímu;
- v modlitbě zbožných lidí;
- v hodnotách, jež jsou srovnatelné s těmi, které

Pavel nazývá ovocem Ducha.

a) Texty z Bible, církevních otců a dokumentů učitelského úřadu

"Celé tvorstvo toužebně vyhlíží a čeká, kdy se zjeví sláva Božích synů. Neboť tvorstvo bylo vydáno marnosti - ne vlastní vinou, nýbrž tím, kdo je marnosti vydal. Trvá však naděje, že i samo tvorstvo bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích. Víme přece, že veškeré tvorstvo až podnes společně sténá a pracuje k porodu. A nejen to: i my sami, kteří již máme Ducha jako příslib darů Božích, i my ve svém nitru sténáme, očekávající přijetí za syny, totiž vykoupení svého těla. Jsme spaseni v naději; naděje však, kterou je vidět, není už naděje. Kdo něco vidí, proč by v to ještě doufal? Ale doufáme-li v to, co nevidíme, trpělivě to očekáváme.

Tak také Duch přichází na pomoc naší slabosti. Vždyť ani nevíme, jak a za co se modlit, ale sám Duch se za nás přimlouvá nevyslovitelným lkáním" (Řím 8,19-26).

"Lukáš vypráví, že po nanebevstoupení Páně o letnicích sestoupil na učedníky Duch s vůlí a mocí uvést všechny národy do života a do zjevení Nového zákona. Tak by se staly nádherným chórem, který v dokonalém souzvuku zpívá hymnus chvály Bohu, neboť Duch svatý by zrušil bariéry rozdělující národy, odstranil by nesoulad a sjednocení národů by přeměnil na dar z prvotin, který má být přinášen Bohu" (sv. Ireneus, *Adversus haereses*, III,17,1-3) .

"Křesťan, připodobněný obrazu Syna, jenž je prvorozený mezi mnohými bratry, dostává 'první dary Ducha' (Řím 8,23), které ho uschopňují naplnit nový zákon lásky.... To neplatí jen pro křesťany, ale pro všechny lidi dobré vůle, v jejichž srdci neviditelně působí milost. Kristus totiž zemřel za všechny, a protože poslední povolání člověka je ve skutečnosti jen jedno, totiž božské, musíme být přesvědčeni, že Duch svatý všem dává možnost, aby se přičlenili k tomuto velikonočnímu tajemství způsobem, který zná Bůh" (GS,22).

"Z Božího slova a dechu vzniká bytí a život každého stvoření: `Duchu svatému přísluší vládnout, posvěcovat a oduševňovat stvoření, neboť je stejné podstaty s Otcem a Synem ... Jemu přísluší moc nad životem, neboť protože je Bůh, uchovává stvoření skrze Syna v Otcí' (Byzantská liturgie)" (KKC, č. 703).

"V tajemství vtělení se v dějinách lidstva novým způsobem otvírá pramen božského života: Duch svatý. `Prvorozený z celého tvorstva' se stává hlavou lidstva: lidí všech národů a ras, všech zemí a kultur, všech řečí a kontinentů, lidí, kteří jsou všichni povolání ke spáse. Slovo se stalo tělem, to Slovo ve kterém byl život a život byl světlem lidí... všem, kteří ho přijali, dal moc stát se Božími dětmi. To vše se dělo a děje působením Ducha svatého" (Dominum et vivificantem, 52).

"Vtělení Božího syna znamená nejen přijetí lidské přirozenosti do

jednoty s Bohem, ale jistým způsobem všeho toho, co je 'tělem': celého lidstva, veškerého viditelného a materiálního světa. Vtělení má tedy kosmický význam a dimenzi. Tím, že 'prvorozený z celého tvorstva' přijímá tělo v konkrétním člověku Kristu, sjednocuje se zároveň s celou skutečností člověka, který je také 'tělem' a skrze to s veškerým tvorstvem. Toto všechno se uskutečňuje působením Ducha svatého a patří proto do obsahu nadcházejícího Velkého jubilea" (Dominum et vivificantem, č. 50-51).

b) Orientace pro pastorači

Duch Páně působí v každém člověku, neustále zasahuje do dějin světa, přebývá v srdci věřících a církve, tedy společenství těch, kteří věří v Pána Ježíše. Podle slov Jana Pavla II. vede proto "cesta církve přes srdce člověka". Z tohoto hlediska je církev volána k tomu, aby utvářela svůj život a uspořádala své způsoby jednání tak, aby mohla v dějinách uskutečnit tajemství záchranu v Kristu. Z tohoto pohledu vyplývají také některé důležité vztažné body: centrální postavení člověka, srdce člověka jako místo spásonosného setkání s Duchem, dějiny světa, které jsou vyzývány k obnově v Duchu.

1. Duch a lidstvo

Názor, že člověk stojí v centru, je třeba v jeho hlubokém základě neustále a stále znovu promýšlet. Jde o to, plně uchopit "tajemství člověka" (srov. GS,22). Každý člověk přijal od Boha, jenž je pramenem života, "dech života", kterým je povolán k existenci, každý muž a každá žena je ovocem a znamením lásky Boha, který daruje člověku život a sám ho povolává k "plnosti života", k účasti na božském životě.

Každý člověk je stvořen k obrazu Božímu a je proto "osobou rozumnou a svobodnou, strážcem jej samotného přesahujícího tajemství, osobou obdařenou schopností přemýšlet a rozhodovat a proto schopnou moudrosti a ctnosti" (Jan Pavel II., An die UNO, 5.10.1995).

V každém člověku je Duch svatý přítomný a působí: světlo Slova, které se odjakživa šíří ve vesmíru a v dějinách lidstva (srov. Žl 19,2-4), je "pravým světlem, které osvětluje každého člověka" (Jan 1,9) a je skryto v srdci každého člověka (srov. Řím 2,14-16). Srdce je "skrytým místem spásonosného setkání s Duchem svatým, se skrytým Bohem. Právě zde se Duch svatý stává prýštícím pramenem jehož voda daruje věčný život" (Dominum et vivificantem, 67).

Duch svatý se obrací na každého člověka - v konkrétní historické situaci, ve které žije, "v jeho jedinečné a neopakovatelné lidské skutečnosti" (Jan Pavel II., Encyklika *Redemptor hominis*, 13) -, aby zahájil dialog lásky a tím dialog svobody, který povzbuzuje ke svobodě člověka a který tuto svobodu připomíná, neboť bez svobody není láska.

Dialog lásky, který je ve skutečnosti dialogem spásy v Kristu, s cílem dějinného uskutečnění Božího plánu lásky pro každého člověka a pro celé lidstvo; tento plán lásky vede k vysvobození, spáse a společenství každého člověka s Bohem a tím mezi lidmi navzájem. Svoji nevyzpytatelnou cestou "bere (Duch svatý) od Krista a rozdává všem tím, že neustále skrze srdce člověka vstupuje do dějin světa" (Dominum et vivificantem, 67).

2. Duch a jeho univerzální působení

Názor, že člověk stojí v centru, nás vede bezprostředně k tomu, abychom "pravdu o člověku", kterou nám dává poznat rozum a která nás otvírá víře v její celé plnosti, chápali jako působení Božího Ducha podle plánu lásky a Božího milosrdenství v každém člověku, a to i mimo viditelné hranice církve.

Křesťanská obec a každý jednotlivý křesťan jsou voláni k tomu, aby láskyplně hledali v konkrétní dějinné situaci působení Ducha a všude, kde se zjevuje, ho s radostí přijímali: jsou tedy voláni, aby se ochotně vydali na cestu, kterou jde on, a aby zužitkovali půdu, kterou připravil. Duch Páně působí v nejvnitřnější hlubině každého člověka a dává mu objevit a poznat důstojnost, kterou se vyznačuje jeho lidské bytí, důstojnost rozumu, hodnotu svědomí, znamenitost svobody; dává mu poznávat v přírodě stopu Stvořitele.

Tváří v tvář prozatímnosti života, omezenosti lidské zkušenosti, hádance smrti, tváří v tvář všem otázkám, které vyvěrají z často dramatických událostí lidského života a zůstávají bez odpovědi, dává Duch srdci a rozumu každého člověka hledat a nalézat hluboký význam, opravdový smysl života a dějin. Význam a smysl, které otvírají pohled do transcendentna, pohled do absolutna.

Duch Páně otevírá všem, kteří to spolu s tajemstvím člověka přijímají, reflexi největšího ze všech tajemství, tajemství Božího, a pomáhá jim rozeznat znamení jeho plánu lásky přítomná v dějinách.

Působení Ducha uschopňuje člověka přiměřeně jeho rozumu a v plné úctě k důstojnosti každého člověka, poznávat a rozlišovat dobré a zlé, a ukazuje, že člověk nalézá plné sebepotvrzení v lásce, v sebeobětování se za ostatní.

Působení Ducha podporuje každého člověka ve schopnosti být ctnostný a zasazovat se o základní hodnoty: pravdu, lásku, spravedlnost, solidaritu, pokoj; neboť "v člověku se projevuje moc Ducha svatého, jeho dary a plody" (Jan Pavel II., Encyklika *Redemptor hominis*, 18).

Působení Ducha v každém člověku umožňuje dialog mezi lidmi, vycházející ze společné lidské zkušenosti, s výhledem na znovuzobjevení podstatných hodnot každého člověka. Dialog se tak stává událostí hledání, růstu na společné cestě; stává se událostí vzájemného obohacení. Protože je příležitostí ke slyšení toho, co Duch praví člověku, křesťanu, křesťanské obci v konkrétnosti nynější dějinné situace; stává se odkrytím té naděje, která v Duchu dává odpověď na nejzákladnější otázky lidského srdce; stává se vhodným okamžikem k otevření se a stále plnějšimu čerpání z pravdy a vzájemnému sdílení její nevyčerpatelné plnosti.

Křesťanská obec a každý křesťan jsou vedeni Duchem, aby se dali do hledání a vstupovali do dialogu s muži, ženami, rodinami, aby tak podpořili dílo, které on v jejich srdcích a myslích působí. Dialog se tak stane pro křesťanskou obec a pro jednotlivé křesťany vítanou příležitostí k postupnému růstu v pravdě, který jim má umožnit hlásat Krista, jediného spasitele člověka, Pána času a dějin všem, kteří toto jasné poselství ještě nepřijali nebo se domnívají, že ho ještě plně nesdílí.

Životní styl a způsob jednání křesťanské obce i jednotlivých křesťanů se musí řídit podle nároků a stylu dialogu a hlásání. Je zapotřebí: obrácení a držení se evangelia, které hlásáme, trpělivé

hledání, respekt vůči partnerovi v hovoru a naslouchání, připravenost jít společně s ním cestou vzájemného obohacování, věrnost a poddajnost vůči Duchu, který vede církve do celého světa (srov. Jan 16,13).

3. Duch, dějiny a kosmos

Duch Páně - Duch, který oživuje a obnovuje tvářnost země (srov. Žl 104,29-30) - vstupuje neustále do dějin světa skrze srdce člověka (srov. *Dominum et vivificantem*, 67) a vyvolává snahy a úsilí, která ztělesňují lidské a proto křesťanské hodnoty; hodnoty, které jsou "znameními" Božího plánu lásky, vysvobození a plnosti života pro lidstvo.

Duch Páně "naplňuje vesmír" a působí v dějinách světa, které jsou podle Božího plánu dějinami spásy - dějinami vykoupení v Kristu: v dějinách světa, které jsou určovány, jak učí koncil, úsilím, porážkami a vítězstvími člověka (srov. GS,2); v dějinách světa, "o němž křesťané věří, že byl stvořen a je udržován Stvořitelovou láskou, který sice upadl do otroctví hříchu, ale ukřižovaný a zmrtvýchvstalý Kristus, jenž zničil moc Zlého, jej osvobodil, aby byl podle Božího plánu přetvořen a dospěl ke svému naplnění" (tamtéž).

Křesťanské obce a jednotliví křesťané krácejí cestou společně s celým lidstvem a zakoušejí stejný pozemský osud jako svět (srov. GS,40) a jsou proto vyzváni číst dějiny, ke kterým patří, a působit v nich, aby pochopili a nechali působit všechny známky přítomnosti Ducha, známky plánu spásy Boha, který lidstvo volá k obnovení v Kristu a přetvoření v Boží rodinu (srov. GS,11 a 40): Každé, též "zlomkovité", vyjádření pravdy, lásky, spravedlnosti, každé úsilí o to, co je dobré, co vede k pokoji, každá snaha, která vede k plnému uznání důstojnosti osoby, k důstojnému vytváření lidské rodiny a jejích dějin (srov. GS,40), to jsou "znamení" Ducha Páně působícího v dějinách lidstva, "znamení", která musíme všude, kde se objeví, uznat, přijmout a nechat růst.

Duch Páně uschopňuje křesťanskou obec a jednotlivé křesťany k poznání, co se v chodu událostí shoduje s Božím plánem, co mu jistým způsobem odpovídá, a usilovat o to, aby mohl tento Boží plán, který se již v našem čase uskutečňuje, růst a dát smysl a význam "tajemství lidských dějin, které až do úplného zjevení slávy Božích synů budou uváděny v nepořádek hříchem" (GS,40).

Duch Páně uschopňuje křesťanské společenství a jednotlivé křesťany poznat to, co v dějinách Božího plánu odporuje, vyhledat zlo v jeho dějinné dimenzi, zjistit ty "struktury hříchu", které vedou k popření lásky, k útlaku, násilí a omezování, ke smrti, k popření pravdy o člověku. Duch Páně propůjčuje církvi hlas, aby svobodně a odvážně vyřkla morální rozsudek nad událostmi a rozhodnutími, které určují běh dějin a které popřením plné pravdy o člověku odmítají Boží plán pro člověka a pro dějiny lidstva.

Proto aby odpovídaly na impulzy Ducha Páně, musí křesťanské obce a jednotliví křesťané v konkrétní dějinné situaci, do které je postavila Prozřetelnost, uskutečňovat způsob života a jednání, která je činí stále otevřenějšími pro duchovní sdílení, pro rozlišování, pro službu a která jim vrací ve svízelných pádech a povstáních lidského života bdělé kritické vědomí ve světle Slova.

c) Doporučení znamení, symbolů, gest

Každá křesťanská obec je vybízena rozlišovat, jaké cesty svědectví, lásky a dialogu jim a v jejich konkrétní situaci Duch doporučuje, aby byla v každém prostředí znamením Boží lásky.

DRUHÁ ČÁST

Přítomnost Ducha svatého v liturgii

Ačkoliv život v církvi má mnoho důležitých prvků a oblastí jako je vzdělávání, katecheze dětí i dospělých, charita i péče o kostely, a mnoho dalších, je liturgie činností, na které máme účast ve farnosti nebo řeholním společenství prakticky všichni. Proto by bylo velmi vhodné se zabývat tématy druhého roku přípravy na Velké jubileum právě na půdorysu liturgie. Z nabízeného textu si ovšem vyberete to, co je pro vaši farnost vhodné a tolik, nakolik kapacita kněze i farníků stačí.

Odstavce 1-10 tvoří důležitý základ a úvod a bylo by dobré je přetlumočit do hovorové řeči a přiblížit alespoň těm, kteří se na liturgii podílejí význačnějším způsobem (lektoři, akolyté, schola, varhaníci atd.)

Odstavce 11-23 by měly především posloužit k rozjímání kněžím a jáhnům. A budou také užitečné pro ty, kdo se o liturgii zajímají hlouběji.

Druhý díl (odst. 24-32) by mohl posloužit k opakování a prohloubení nauky o svátostech, které by většinou prospělo celé farnosti. Text lze dobře doplnit Katechismem katolické církve.

Je velmi užitečné, když se farnost někdy setká s liturgickým rokem tak, že jí představen vcelku. K tomu nám poslouží odstavce 33-48.

A konečně tytéž odstavce, 33-38, mohou posloužit k prohloubení přípravy na jednotlivé liturgické doby. Takováto příprava farnosti vždy prospěje.

1. Druhý rok přípravného tříletí na Velké jubileum je "zvláštním způsobem věnován Duchu svatému a jeho posvěcující přítomnosti uprostřed společenství Kristových učedníků" (TMA 44). K tomuto zaměření pro rok 1988 Jan Pavel II. dodává, že "církve se nemůže připravit na závěr druhého tisíciletí "žádným jiným způsobem, než v Duchu svatém. Co se stalo `v plnosti času` skrze Ducha svatého, může vytanout z paměti církve jedině skrze něho". (ib.; srov. DeV 51).

2. "Proto náleží k hlavní povinnosti příprav jubilea - píše dále papež - znovu prozkoumat přítomnost Ducha, který působí v církvi" (TMA

45). Přítomnost a působení, která se projevují v církvi v modlitbě, totiž ve slavení eucharistie a ostatních svátostí v průběhu liturgického roku, v Denní modlitbě církve a ve spořádaných projevech lidové zbožnosti; v životě křesťanů, živeném liturgií a pozorném na požadavky evangelia, napájeném živou nadějí, že se ve světě ustavuje Boží království: "království spravedlnosti, lásky a pokoje" (*preface ze slavnosti Ježíše Krista Krále*).

I. Působení Ducha svatého ve svatých tajemstvích

3. Celá liturgie má za cíl oslavu Boha (sr. SC 5): Otce, Syna i Ducha svatého, v jejichž jménu jsou křesťané křtěni. Zvláště doxologie, která uzavírá každý žalm, vyjadřuje rovnost tří Osob ve slávě, jež jim náleží: "Sláva Otci i Synu i Duchu svatému" podle formulace, které učil svatý Bazil Veliký.

V nicejsko-cařihradském krédu vyznáváme: "Věřím v Ducha svatého, Pána a dárce života... s Otcem i Synem je zároveň uctíván a oslavován". Také formulace závěrečného požehnání liturgických obřadů vyjadřuje rovnost tří božských Osob: "Požehnej vás všemohoucí Bůh Otec i Syn i Duch svatý".

4. Když však zvažujeme liturgický jazyk, zjišťujeme nicméně, že závěrečná doxologie vstupních modliteb a eucharistické modlitby je tvořena jiným způsobem: "Skrze tvého Syna Ježíše Krista, našeho Pána, neboť on s tebou v jednotě Ducha svatého žije a kraluje po všechny věky věků". Modlitba zaměřená k Otci skrze Syna v Duchu svatém. Důraz je kladen na pohyb křesťanské modlitby a na zvláštní úlohu každé z božských Osob: k Otci skrze Syna v Duchu svatém, ba přesněji, v jednotě Ducha. Duch svatý, který vyjadřuje jednotu mezi Otcem a Synem, je také tím, který vytváří jednotu věřících a sjednocuje modlitbu všech, aby skrze Krista, "jediného prostředníka mezi Bohem a lidmi" (srov. 1 Tim 2,5), dospěla k Bohu Otci, "vždyť z něho a skrze něho a pro něho je všecko" (Řím 11,36) .

5. V liturgii Duch svatý a církve spolupracují na tom, aby představili Krista a jeho dílo spásy (srov. KKC 1099). Duch proniká církve v modlitbě: vnuká jí úkon víry: "Nikdo nemůže říci: `Ježíš je Pán`, leč v Duchu svatém" (1 Kor 12,3); pomáhá v prosbě: "Bůh poslal do našich srdcí Ducha svého Syna, Ducha volajícího Abba, Otče" (Gal 4,6 a srov. Řím 8,15); "Duch přichází na pomoc naší slabosti. Vždyť ani nevíme, jak a za co se modlit, ale sám Duch se za nás přimlouvá nevyslovitelným lkáním" (Řím 8,26); udržuje očekávání Pánova příchodu živé: "Duch i nevěsta praví: `Přijď`" (Zj 22,17). Svatý Irenej poznamenává, že "kde je církev, tam je také Duch Boží, a kde je Duch Boží, tam je církev a veškerá milost" (*Adv. haer.* 3,24,1; cit. v KKC 797).

6. Obraz, který nejlépe vyjadřuje způsob přítomnosti a působení Ducha je *příbytek*, častěji použitý svatým Pavlem: "Duch Boží ve vás přebývá" (1 Kor 3,16); "vaše tělo je chrámem Ducha svatého, který ve vás přebývá" (*ib.* 6,19). Liturgie přebírá tentýž obraz, když vzývá Ducha svatého: "Svatý Duchu, sestup k nám, dej své světlo temnotám, v jasu lásky nech nás žít. Přijď se svými dary zas, otče chudých, mezi nás, přijď nám

srdce potěšit. Těšiteli, buď náš host, žij nám v srdci pro radost...Daruj šťastným plamen svůj věrným srdcím..." (svatodušní sekvence).

7. Liturgie se obvykle neobrací přímo k Duchu svatému, vyjma písní, ale projevuje jeho působení a zjevuje jeho přítomnost gesty a slovy, a také mlčením. Ještě hlouběji, v liturgii se církev modlí, působí a žije v Duchu svatém.

8. Duch totiž oživuje každý liturgický obřad a činí jej plodným pro život věřících. Niterně zve věřící i služebníky k přijetí Slova, k víře a obrácení pod jeho hnutím. Na začátku obřadu kněz, který předsedá, zdraví shromáždění přáním přítomnosti Páně a shromáždění odpovídá: "I s tebou" (dosl. *Et cum spiritu tuo* - I s tvým duchem). Duch Páně je přítomen v duchu kněze, aby mohl působit *in persona Christi* a jménem církve, stejně tak jako je přítomen ve věřících darem užívání královského kněžství, obdrženého ve křtu (srov. *Římský misál, preface mše při svěcení olejů*).

9. Díky Duchu svatému je tedy každý obřad nový, jedinečný, plodný.

Nový, protože Duch nepřestává obnovovat a pobízet k obnově v postupném růstu. Tajemství spásy, uskutečněné jednou provždy, činí aktuálně přítomným (*hodie*) a předjímá jeho dovršení na konci věků.

Jedinečný, protože každý liturgický obřad je jedinečným okamžikem milosti v Duchu svatém, jenž je dán v určitém čase a prostoru konkrétním osobám.

Plodný, protože každý obřad je darem poskytnutým z plnosti Božího Ducha. Obřad je totiž proniknut životem a žářem Ducha, jak připomíná zpěv díkůčinění po svatém přijímání v byzantské liturgii: "Spatřili jsme pravé světlo, přijali jsme nebeského Ducha, našli jsme skutečnou víru".

Slovo Boží a působení Ducha

10. Pokaždé, když je církev shromážděna Duchem svatým v liturgickém obřadu, ohlašuje a zvěstuje Boží Slovo (srov. OLM 7). Duch svatý, který je živou pamětí církve (srov. Jan 14,26), připomíná shromáždění především smysl události spásy tím, že dává život Božímu Slovu, které je hlásáno, aby bylo přijato a žito (srov. KKC 1099-1100). Je to jeho moc, která způsobila celé dějiny spásy: "mluvil ústy proroků" (*nicejsko-cařihradské vyznání*). A je to opět jeho moc, která činí Boží Slovo, zvěstované v liturgii, živým a účinným (srov. OLM 4).

Duch dává lektorům a posluchačům podle dispozic jejich srdcí duchovní chápání Božího Slova. Uvádí věřící i služebníky do živého vztahu s Kristem, Slovem Otce, aby se mohli nechat proniknout ve svém životě významem toho, co slyší, nazírají a konají při liturgické slavnosti (srov. KKC 1101). A když od nich Bůh očekává na své Slovo odpověď, je to opět Duch svatý, který je činí účinným a způsobuje, že nejsou jen těmi, kdo Slovo slyší, ale těmi, kdo je uvádějí do života (srov. OLM 6).

Prvky

11. Zobrazení Ducha svatého může být pouze symbolické, protože nemůžeme říci o Duchu to, co svatý Jan říká o Slově: "Co jsme slyšeli, co jsme na vlastní oči viděli, na co jsme hleděli a čeho se naše ruce dotýkaly" (1 Jan 1,1). Při zobrazování Ducha svatého se křesťanské umění inspiroje vyprávěním o Ježíšově křtu: když Ježíš vystoupil z vody Jordánu, Duch jako holubice sestoupil a spočinul na něm. Odtud symbol holubice ke znázornění Ducha svatého, jenž se stal tradičním, ale jedná se pouze o symbol (srov. KKC 701) .

12. Tím, že jako Slovo nepřijal na sebe Duch svatý lidskou přirozenost, zůstává neviditelný ve své osobní skutečnosti: je jako vítr, který "vane, kam chce, jeho zvuk slyšíš, ale nevíš, odkud přichází a kam směřuje" (Jan 3,8). Přesto se jeho přítomnost vyjadřuje prostřednictvím přirozených prvků, které se z Ducha staly nositeli milosti ve svátostech a duchovních účinků ve svátostinách: voda a oheň, sůl a olej, chléb a víno (srov. KKC 694- 701).

13. **Voda.** Duch, jehož dostává ten, kdo věří v Ježíše (srov. Jan 7,38-39) je "řeka živé vody, čiré jako křišťál, která vyvěrá u trůnu Božího a Beránkova" (Zj 22,1; srov. KKC 1137). Připomenutím díla Ducha svatého, který "se na počátku vznášel nad vodami, aby v nich byl život a požehnání", v modlitbě žehnání křestní vody prosí církev Otce, aby dal sestoupit skrze svého Syna "do tohoto křestního pramene síle Ducha svatého", aby "člověk, stvořený k tvému obrazu, povstal z vody a z Ducha svatého k účasti na tvém životě" (*Římský misál, Žehnání vody o velikonoční vigílii*). I požehnání nové křtitelnice je výrazné: "Prosíme tě, Bože, sešli do této vody životodárné vanutí svého Ducha: toho Ducha, jehož působením Panna Maria počala tvého jednorozeného Syna, a jenž v církvi dává život..." (*Benedikcionál, s. 73*).

14. **Oheň.** Duch svatý projevil svou přítomnost v den Letnic ohněm (srov. Sk 2,3-4) a opět, když se do něj sype kadidlo, oheň se stává významným obrazem přítomnosti Ducha při žehnání oltáře nebo kostela: jako kdysi Bůh posvětil svou spalující přítomností půdu Sinaje (srov. Ex 3,2-5) a oblakem své přítomnosti Šalomounův chrám (srov. 1 Kr 8,10-13), Duch svatý se zmocňuje domu modlitby a posvěcuje stůl, který se stává oltářem Páně. Okuřování kněze, shromáždění a také těla zemřelého věřícího vyjadřuje úctu a povinnou čest tomu, kdo se skrze křest stal "chrámem Ducha svatého" (srov. 1 Kor 3,16).

15. **Sůl.** Kdysi se používala v katechumenátu jako první pokrm (srov. sv. Augustin, *Vyznání, 1,11,17*: "A byl jsem poznamenán znamením jeho kříže a posílněn jeho solí hned z lůna své matky, která veškerou nadějí v Tebe skládala") a dnes může být rozpuštěna ve vodě při obřadu pokropení, jako prvek očištění v Duchu: "Požehnej sůl, kterou sypeme do vody jako tvůj prorok Elizeus, aby voda byla zdravá. A dej, ať se touto vodou kropíme na znamení víry, že na nás sesíláš rosou svého Ducha, že jsi vždycky s námi a od zlého nás chráníš" (*Římský misál, s. 947*).

16. **Olej.** Žehnání olejů nemocných, katechumenů a křížma ve mši při svěcení olejů na Zelený čtvrtek, odhalují bohatství tohoto symbolu pro církev "kterou Kristus naplnil Duchem svatým a obohatil podivuhodnou rozmanitostí darů a charizmat, aby se pro celý svět stala znamením a nástrojem spásy" (srov. *2. požehnání křížma*). Nad olejem nemocných se modlíme: "Sešli z nebe svého Ducha Utěšitele na tento olej, plod olivy,

pokrm a úlevu našeho těla". A nad křížem, jehož se užívá především při mazání během křtu, biřmování, biskupském a kněžském svěcení, církev prosí Boha Otce slovy: "posvět svým požehnáním tento olej... pronikni jej silou svého Ducha a mocí, která vychází z Krista, od jehož jména se olej, který posvěcuje kněze, krále, proroky a mučedníky, nazývá křížem".

17. Nad **chlebem** a **vínem**, připravenými pro eucharistii, kněz vzývá od Boha Otce vylití Ducha svatého: "Sešli rosu svého Ducha také na tyto dary a posvět je, ať se nám stanou tělem a krví našeho Pána, Ježíše Krista" (*Druhá eucharistická modlitba*). Duch svatý dává sílu a účinnost slovům, která kněz vyslovuje při každé eucharistické slavnosti, když opakuje to, co řekl Kristus při poslední večeři.

Gesta

18. Nejobvyklejší gesto pro vzývání příchodu a působení Ducha svatého je **vkládání rukou**. Je zmiňováno ve Skutcích apoštolů při ustanovení sedmi jáhnů (srov. 6,6), při obrácení sv. Pavla (srov. 9,17), při jeho vyslání spolu s Barnabášem (srov. 13,2-3), při uzdravení nemocného (srov. 28,8). Církev přejala toto gesto od apoštolů a uchovala jej v liturgii k vyjádření moci Ducha svatého: v putování katechumenátem ke křtu při exorcismech (srov. UKŽ 106), při zařazení mezi čekatele křtu (srov. *ib.* 137), při skrutiniích (srov. *ib.* 154.164.174), při žehnání křestní vody (srov. *ib.* 215), při vzývání příchodu Ducha svatého na biřmovance (srov. *ib.* 230), nad chlebem a vínem při eucharistii (srov. *eucharistické modlitby, epikleze*), na biskupa, kněze a jáhny v okamžiku jejich svěcení (srov. *De ordin.*, 45.130.206), na novomanžely (srov. OCM 105), na penitenty, kterým je udělováno rozhřešení (srov. OP 46.55.62), na nemocné před přijetím pomazání nemocných (srov. OPN 74.82.90), na nemocné a na předměty, když se nad nimi vzývá Boží požehnání (*Benedikcionál, passim*).

19. Vnější postoj, který vzývá milost Ducha svatého, jde od úklony přes žehnání až k **pokleknutí** (biřmovanci, novomanželé, kajícíci) a rovněž k **prostraci**: svěcenci, opati a abatyše při opatském žehnání, řeholníci a řeholnice při doživotních slibech, zasvěcené panny při svém zasvěcení lehají na zem, aby se takřka obnažili ze sebe samých a nechali se cele ovládnout Božím Duchem. "Je to symbol naprostého podřízení se Boží velebnosti a zároveň maximální ochota otevřít se působení Ducha svatého, který na ně sestupuje jako původce svěcení" (Jan Pavel II., *Dar a tajemství*, Nové Město 1997, s. 50).

20. **Pomazání olejem** je gestem, které vyjevuje působení Ducha v různosti vyjádření: poznání a síly pro katechumeny; přivtělení nově pokřtěných k Ježíši Kristu, knězi, proroku a králi; pečeti nevýslovného daru Božího, kterým je sám Duch svatý, biřmovancům (srov. Pavel VI., apošt. konst. *Divinae consortium naturae* z 15. srpna 1971); milosti plodné služby v síle požehnání Ducha svatého pro nového biskupa; síly Ducha s ohledem na posvěcení křesťanského lidu a novokněží; milosti posily a spásy nemocným.

21. Také **dotek** je gestem, jež naznačuje moc Ducha svatého a napodobujícím to, co dělal Ježíš, aby uzdravil a zachránil: k tomu dochází, když biskup nebo kněz maže posvátným olejem či se dotýká uší a

úst vyvolených nebo novokřtěnců v obřadu *Efeta* (srov. UKŽ 201.205; KO 62), a také když se celebrant dotýká vody, aby ji požehnal před křtem, když noří velikonoční svíci do vody, aby zdůraznil hodnotu křtu z vody a z Ducha svatého.

Slova a mlčení

22. Gesta, zvláště vkládání rukou, potřebují být doprovázena slovy, která upřesní jejich význam. Když biskup vkládá ruce na birmovance, modlí se takto: "Všemohoucí Bože, Otče našeho Pána Ježíše Krista, tys dal ve křtu těmto svým služebníkům odpuštění hříchů a život věčný. Sešli na ně svého Ducha Utěšitele..." (OB 25). A žehnání novomanželů praví: "Sešli na ně milost Ducha svatého, aby pro tvou lásku vylitou do jejich srdcí zůstali věrni manželskému svazku" (OCM 74; také 242 a 244). Proba modlitby při biskupském svěcení zní takto: "Vylej nyní na tohoto vyvoleného moc, která pochází od tebe, Otče, svého Ducha, který řídí a vede: dal jsi ho svému milovanému Synu Ježíši Kristu a on ho předal svatým apoštolům..."; při svěcení kněží: "Obnov v nich vylití svého Ducha svatosti", a u jáhnů: "Vylej na ně Ducha svatého, aby je posílil sedmero dary tvé milosti, aby věrně plnili dílo služby".

Na základě starodávné tradice se tyto prosby obracejí k Otci, od něhož pochází každý dokonalý dar a jenž posílá svého Ducha, který je také Duchem jeho Syna, na ty, kteří ho o něj prosí. V každém svátostném úkonu, v každém požehnání, církve pronáší prosby, aby pokřtěný, snoubenci, jáhen, kněz, biskup, řeholník atd., byli naplněni milostí Ducha svatého, aby se tak stali způsobilými k plnění svého poslání pokřtěných, křesťanských manželů..., každý podle mnohotvárné milosti Ducha jednoty.

Modlitba obracející se bezprostředně k Duchu svatému je vyjádřena ve zpěvech: v hymnu *Veni, Creator Spiritus*, v sekvenci *Veni, Sancte Spiritus* či v antifoně *Veni, Sancte Spiritus*.

23. Gesta a slova nacházejí svou ozvěnu v mlčení, které je obklopuje: **mlčení** doporučené v liturgii (srov. SC 30) je prostorem k tomu, "aby se dosáhlo plné ozvěny hlasu Ducha svatého v srdcích" (VÚDMC 202). Je třeba se ztišit ve vlastním nitru, aby se mohl vyjádřit vnitřní Host (*dulcis hospes animae*), aby on mohl v našich srdcích utvářet synovskou modlitbu; nevíme totiž, jak se vhodně modlit, ale Duch nám přichází na pomoc v naší slabosti, přimlouvá se za nás (srov. Řím 8,26), vede nás k odvaze obracet se na Boha slovy: *Otče náš*.

Lze proto snadno pochopit důležitost a hodnotu mlčení, které následuje po výzvě předsedajícího, s níž se obrací ke shromáždění, aby se modlilo v tichu: nejde o prázdný čas, nýbrž o vnitřní vzdech. Ponořit se do mlčení znamená naplnit se Duchem Božím, který promlouvá v tichu! Abychom jej cítili, slyšeli, zakoušeli, je třeba mlčet (srov. OLM 28). Mlčení adorace a kontemplace je nejlepším způsobem, jak přijmout Boží slovo, to, co Duch praví církvim (srov. Zj 7,6). Po zvěstování slova je mlčení přirozeným pokračováním, jež podporuje zvnitřnění (srov. OLM 28): živí úvahu nad tím, co máme dělat, abychom se připodobnili Kristu.

Ve svátosti manželství je mlčení před požehnáním novomanželů okamžikem ke vzývání Boží pomoci v milosti Ducha pro jejich manželský život. V okamžiku vkládání rukou při svátosti svěcení ozřejmuje mlčení vnitřní postoj před tajemnou mocí Ducha Kristova. Při slavení eucharistie je mlčení po přijetí těla a krve Páně prostorem vyhrazeným k

činné přítomnosti Ducha, který nás nejplnějším způsobem činí účastnými na velikonočním tajemství (srov. VPŘM 23). Čím je hlubší tajemství, tím větší je mlčení a tím více se rozvíjí působení Ducha.

ii. Duch svatý působící ve svátostech a svátostinách

24. Slavení svátostí, které se vždy vztahuje na spásonosné události způsobené Bohem v dějinách, s sebou nese jak připomínku (*anamnezi*), tak prosbu.

V liturgii slova Duch svatý "připomíná" shromáždění vše, co pro nás Kristus vykonal a následně probouzí díkyvzdání a chválu (srov. KKC 1103).

Spolu s připomínkou událostí spásy je vzývání příchodu Ducha svatého (*epikleze*) srdcem každého slavení svátostí. Liturgie není je vzpomínkou na minulost: zpřítomňuje spásu těm, kdo přijímají svátost. Kněz naléhavě prosí Otce, aby seslal Ducha Posvětitelce, aby zpřítomnil svou přetvářející mocí spásné dílo Ježíše Krista (srov. KKC 1104-1105).

V každé svátosti působí Duch: skrze něj posvěcuje Bůh svou neviditelnou milostí ty, kdo řádně přijímají svátosti. Vzýváním příchodu Ducha svatého církve potvrzuje svou víru, že svátosti nepodléhají lidské moci, ale že v nich působí Boží milost: jsou to dary vylité z výsosti, o které je třeba naléhavě prosit a které je třeba přijímat s díkyvzdáním.

Svátosti křesťanské iniciace

25. **Křest.** Křtem přijímají věřící Ducha přijetí za syny; znovuzrozením z vody a z Ducha svatého se stávají novým stvořením: proto jsou nazýváni Božími syny a skutečně jimi jsou (srov. UKŽ, *Všeobecný úvod* 1-2). "My všichni (...) byli jsme jedním Duchem pokřtěni v jedno tělo a všichni jsme byli napojeni týmž Duchem" (1 Kor 12,13).

26. **Biřmování.** "Když jste získali podíl na Kristu, to jest Pomazaném, právem se spolu s ním nazýváte pomazanými (...) A Kristovými pomazanými jste se stali tehdy, když jste přijali pečeť Ducha svatého (...) I vám bylo po vystoupení z posvátné křestní koupele dáno pomazání křížem jako obraz toho, kým byl pomazán Kristus. A to je Duch svatý" (*Z jeruzalemských katechezí pro nově pokřtěné*; DMC, 2. čtení z modlitby se čtením v pátek velikonočního oktávu). V biřmování jsou totiž pokřtění výslovně připodobněni Kristu, Pomazanému Božímu, plnému Ducha svatého: "Sešli na ně - modlí se biskup se vztaženými rukama - svého Ducha Utěšitele: dej jim ducha moudrosti a rozumu (...) a naplň je duchem bázně před tebou" (OB 25).

"Svátostí biřmování dostávají ti, kdo se znovuzrodili ve křtu, nevýslovný dar, samotného Ducha svatého, takže jsou obohaceni zvláštní silou, a označeni charakterem této svátosti, dokonaleji spojeni s církví, a zároveň jsou přísněji zavázáni šířit a hájit slovem i činem svou víru jako opravdoví Kristovi svědkové" (Pavel VI., *Divinae consortium naturae*).

Biřmování je nakonec tak spojeno s posvátnou eucharistií, že věřící, označení již pečetí křtu a biřmování, když se účastní eucharistie, nacházejí plné zapojení do Kristova těla a prosí Otce, aby na ně hojněji vylil svého Ducha, aby celé lidské pokolení tvořilo jedinou rodinu Boží (srov. UKŽ, *Všeobecný úvod* 2).

27. **Eucharistie.** Slavením eucharistie církev vzdává díky Bohu za jeho nevýslovný dar v Kristu Ježíši k chvále jeho slávy v síle Ducha svatého (srov. SC 6). Činná přítomnost Ducha svatého v eucharistickém slavení je reálná stejně tak jako přítomnost Kristova, třebaže je odlišná. "Oběť církve nemůže být posvěcena, není-li přítomen Duch svatý" (sv. Cyprián, *Ep.* 65,4). Duch je vzýván, aby jeho moc posvětila jak modlíci se shromáždění, tak i dary položené na oltář. Obě hlediska jsou spojena v téže prosbě, dosvědčené *Apoštolskou tradicí*: "Prosíme tě, abys poslal svého Svatého Ducha na oběť svaté církve. Shromáždí v jednotě všechny ty, kdo mají účast na svatých tajemstvích, a dej, aby byli naplněni Duchem svatým k utvrzení víry v pravdě". Římská tradice vyjadřuje tuto dvojí prosbu ve dvou okamžicích eucharistické modlitby. "Církev zvláštními prosbami vzývá Boží moc, aby věřícími přinesené dary byly proměněny, a tak se staly Kristovým tělem a krví, a aby neposkvrněná oběť byla ke spáse těm, kdo na ní budou mít účast při svatém přijímání" (VPŘM 55c).

Východní tradice udržuje obě hlediska prosby spojená, naproti tomu římská je klade před a po zprávě o ustanovení: v každé eucharistické modlitbě je to v každém případě Duch svatý, kdo působí, posvěcuje, přetváří.

Jako proměňování chleba a vína v tělo a krev Kristovy je milostí Ducha svatého, tak je plodem Ducha i jednota věřících, kteří se účastní eucharistie: "Ať nás všechny, kdo máme účast na těle a krvi Kristově, shromáždí a sjednotí Duch svatý" (*Druhá eucharistická modlitba*). Svolaování Ducha na dary shromáždění, aby se staly tělem a krví Krista má svůj cíl a plnost účinnosti ve shromáždění, které je takto utvářeno v jedno tělo, tělo Kristovo.

Svátosti služby společenství

28. **Manželství.** Hojné požehnání Ducha svatého je vzýváno na novomanžele, aby jim jeho moc z výsosti rozohnila srdce (srov. OCM 74). "Novomanželé dostávají Ducha svatého jako společenství lásky Krista a církve. On je pečetí jejich smlouvy, stále přístupným pramenem pro jejich lásku, silou, kterou se bude jejich věrnost obnovovat" (KKC 1624).

29. **Svěcení.** Duch svatý je vzýván na své posvátné služebníky v okamžiku svěcení: "Při svátosti kněžství je to on, kdo je původcem kněžského nebo biskupského svěcení" (Jan Pavel II., *Dar a tajemství*, s. 51). Je to moc Ducha svatého, který uděluje kněžství, který je vyprošován biskupovi, aby byl spolehlivým pastýřem svatého lidu; je to Duch svatosti, který je vzýván na kněze, aby v hodnosti spolupracovníků biskupů byli věrnými rozdateli svatých tajemství; jáhnům se vyprošuje síla sedmi darů Ducha, aby mohl věrně plnit své poslání ve službě slova, oltáře a bliženské lásky (charity).

Svátosti uzdravování

30. **Pokání.** Ve smíření kajícníků je to opět Duch svatý, který působí, aby přetvořil srdce a vrátil je Boží milosti, neboť on je odpuštěním všech hříchů (srov. *Římský misál, modlitba nad dary ze soboty po sedmé neděli velikonoční*). Bůh, který "na odpuštění hříchů dal svého svatého Ducha", je vzýván, aby udělil hříšníkovi odpuštění a pokoj (srov. OP

46).

31. **Pomazání nemocných.** Mazání nemocných olejem je doprovázeno modlitbou, aby obdrželi zvláštní dar Ducha svatého, milost útěchy, pokoje a odvahy (srov. OPN 76-77; KKC 1520).

Svátostiny

32. Vedle svátostí ustanovených Ježíšem Kristem "svatá matka církev ustanovila svátostiny. Jsou to posvátná znamení, kterými se na způsob svátostí naznačují účinky, zvláště duchovní, jichž se dosahuje na prosby církve. Svátostiny připravují člověka k přijetí hlavního účinku svátostí a posvěcují různé životní situace" (SC 60) .

V Kristu Ježíši Bůh Otec zahrnul lidi veškerým duchovním požehnáním (srov. Ef 1,3) a křesťané, údy jeho těla, povolání k novému životu "v plnosti požehnání" (sv. Bazil, *De Spiritu Sancto* 15,36), mají za úkol šířit plody Ducha, aby byl svět uzdraven Božím požehnáním (srov. *Benedikcionál, Všeobecný úvod* 4).

Církev, která až do skonání věků má poslání vykonávat mezi lidmi a pro lidi dílo posvěcení a oslavy Otce skrze Syna v Duchu svatém, koná svou službu různými způsoby pod vlivem působení samotného Ducha. Proto ustanovila různé druhy žehnání: jedná se o gesta a modlitby vyrůstající ze slova Božího, slavené ve víře a udržované žářem Ducha svatého, které vyzývají věřící, aby velebili Boha za jeho dílo spásy a vyprošovali si k tomu požehnání (srov. *ib.*, 8-10). Tímto způsobem doprovází Duch pokoje křesťany různými etapami jejich života, různými úkoly, k jejichž vykonávání jsou povoláni jak ve společnosti, tak v církvi, i působením charizmat, obdržených pro dobro všech.

III. duch svatý v liturgickém roku

33. Duch svatý je v liturgii vychovatelem víry Božího lidu. Duch chce a působí v srdci církve, abychom žili z života vzkříšeného Krista (srov. KKC 1091). Během liturgického roku pak církev slaví celé tajemství Krista od Vtělení po Letnice a očekávání návratu Páně (srov. VULRK 17).

Aby bylo snazší vnímat přítomnost a působení Ducha svatého během liturgického roku, aniž by se narušila jeho rovnováha, je možné zvažovat průběh roku na základě dvou momentů: svátku Křtu Páně a slavnosti Letnic, křtu církve, dvou významných projevů Ducha v životě Krista a církve, jejího těla. V Lukášově evangeliu, jež se bude číst v tomto roce, jsou obě tajemství spojena: "Duch svatý sestoupil na Ježíše" (srov. Luk 3,22), ohlašovaného Janem jako toho, který "vás bude křtít Duchem svatým a ohněm" (Luk 3,16) .

První moment: Ježíšův křest v Jordánu

34. Původně byl Ježíšův křest slaven na svátek Zjevení Páně, ba ještě dnes tvoří na Východě jeho prvotní obsah. Na Západě se slavil v menší míře v oktávu Zjevení. Od roku 1960 obdržel svátek Křtu Páně svůj vlastní titul v římské liturgii, jež tak byla obohacena o hymny a starodávné antifony odzrcadlující tentýž pramen zpěvů východních církví. Tím, že byl stanoven na neděli po Zjevení Páně, může být tento svátek chápán jako závěrečný bod vánočních svátků, připravovaných od adventu, a

jako moment, od něhož se odvíjí následující období, čili období během roku až po postní dobu.

Advent a Vánoce

35. Advent je obdobím určeným na přípravu cesty Páně ve svatosti bez poskvrny (1. ne, 2. čtení), v pravém poznání a obrácení (2. ne, 2. čtení), v radosti (3. ne, 2. čtení), po příkladu Alžběty, která "plná Ducha svatého" zdraví v Marii Matku Páně (4. ne, evangelium) .

Duch svatý působí v tomto období jako působil v období přípravy spásy: v dávných dobách, kdy Duch Boží "mluvil skrze proroky" (srov. *nicejsko-cařihradské vyznání*), učil lidi doufat ve spásu (srov. *Čtvrtá eucharistická modlitba*); v plnosti času (srov. Gal 4,4) přijala Panna Maria vírou v moci jeho zastínění Syna Božího (srov. *preface z 25. března*), a z jeho vnuknutí zvěstoval Jan Křtitel Kristův příchod a ukázal na jeho přítomnost mezi lidmi (srov. 2. *adventní preface*); i dnes je to Duch svatý, který připravuje církev na setkání se svým Pánem.

36. Vánoční doba nás vede především k rozjímání o trpělivosti Boha s lidstvem, prokazované po generace spravedlivým i hříšníkům před Ježíšem Kristem, Spasitelem (srov. *Vánoce, evangelium večerní mše o vigílii, 1. čtení ve mši v noci, 1. a 2. čtení při mši ve dne*).

Čas se naplnil v Ježíšovi: počat z Ducha svatého, narozený z Panny Marie (*Apoštolské vyznání, Čtvrtá eucharistická modlitba*), je Bohem mezi námi, Emmanuelem. "On, Boží Slovo, přebýval v člověku a stal se Synem člověka, aby podle Otcova přání navykl člověka přijímat Boha a Boha přebývat v člověku" (sv. Irenej, *Adv. haer. 3,20: DMC, 19. prosince*). Z tajemství tohoto díla spásy, které zahrnuje všechny lidi a bylo nám nyní zvěstováno skrze Ducha svatého (*Zjevení, 2. čtení*), máme prospěch my: Bůh nás obnovil "v Duchu svatém, vylitém na nás v hojnosti" (*Vánoce, mše za svítání, 2. čtení*) a učinil z nás své syny: "Bůh poslal do našich srdcí Ducha svého Syna" (*1. ledna, 2. čtení*).

Křest Páně

37. "Když přišla plnost času, poslal Bůh svého Syna - Slovo, které se stalo tělem - pomazaného Duchem svatým" (SC 5). Svátek Křtu Páně slaví Ježíšovo zjevení jako Božího Syna působením Ducha v lázni Jordánu a zároveň tajemství našeho křtu v Kristu skrze vodu a Ducha.

"V podobě holubice vidíme sestupovat tvého Ducha a poznáváme, že Ježíš je tvůj Kristus, tvůj Služebník, kterého jsi svým Duchem pomazal na kněze, proroka a krále, aby chudým zvěstoval evangelium" (*preface*). Ježíš ve své osobě naplňuje prorockou zvěst o Božím Služebníkovi, na němž dal Bůh spočinout svému duchu (srov. 1. čtení): "Bůh pomazal Duchem svatým a mocí Ježíše z Nazareta" (2. čtení). Toto zjevení je pro nás, neboť jak podotýká sv. Cyril Alexandrijský, Ježíš "tedy nepřijímá Ducha svatého pro sebe (...); Duch je přece jeho a je dáván v něm a skrze něho. Stal se však člověkem a vzal na sebe celou přirozenost, aby ji celou napravil tím, že ji uvede do původního stavu" (*Tract. in Ioann. 5,2; DMC, 10. ledna*). Ve vodách Jordánu Ježíš zahazuje tajemství nového obmytí - křtu v Duchu svatém, hlásal Jan Křtitel (srov. 3. *neděle adventní*). Syrská liturgie zpívá: "Duch svatý sestoupil z výsosti, aby naplnil plodností a životem vody. V Janově křtu se usadil pouze nad jedním; nyní však sestoupil a zbudoval si příbytek ve všech těch, kteří

byli znovuzrozeni ve vodě" (Fanqith, *Bréviaire festif de l'Eglise syrienne d'Antioche*, III, Mossoul, 1875, s. 30) .

Neděle po Křtu Páně

38. Neděle po Křtu Páně (od 18. ledna do 22. února) ukazují Ježíše, který v moci Ducha uskutečňuje spásné dílo, kvůli němuž byl poslán: zahajuje časy nové smlouvy podivuhodnou proměnou vody ve víno na svatbě v Káně (2. ne), prohlašuje, že se na něm vyplnilo Izaiášovo proroctví: "Duch Páně je nade mnou, proto mě pomazal, poslal mě, abych přinesl chudým radostnou zvěst" (3. ne). Jeho poslání se neomezuje na rodnou ves ani pouze na Izraele: "Hospodinovo milostivé léto" (Luk 4,19) je pro všechny (4. ne). Při zázračném rybolovu Ježíš předobrazuje podivuhodný vstup Židů i pohanů do církve a poslání svěřené apoštolům, aby byli "rybáři lidí" (5. ne). Pronáší tedy blahoslavenství nové smlouvy (6. ne) a požadavky života v Jeho následování prostřednictvím nového přikázání bratrské lásky a vzájemného odpuštění (7. ne). Jaké je nebeské království, taková má být i církev, kde každý má své místo a vlastní úlohu podle daru Ducha (2. ne): "my všichni jsme byli pokřtění jedním Duchem v jedno tělo... a všichni jsme byli napojeni jedním Duchem" (3. ne, 2. čtení), a láska je nejlepším darem Ducha svatého (4. ne, 2. čtení). Tím, že jsme se stali syny Božími ve křtu, byli jsme povoláni žít k obrazu Krista, nového Adama, který je duchem dávajícím život (7. ne, 2. čtení): "Bože, náš Spasiteli, všichni tě oslavujeme, neboť ty Duchem svatým a ohněm v nás ničíš nákazu hříchu" (DMC, *Křest Páně*, 3. ant. ranních chval).

Druhý moment: křest církve a Letnice

Postní doba

39. Postní doba začíná v římském ritu gestem označování popelem: připomíná nám náš smrtelný stav poznamenaný hříchem, ve kterém může živoucí Duch Boží znovu vzbudit život a svatost.

Velikonoční putování, který nás tedy vede od první postní neděle k Letnicím, má za svůj výchozí bod Kristův křest: "Ježíš se vrátil od Jordánu plný Ducha svatého. Duch ho vodil pouští čtyřicet dní a ďábel ho pokoušel" (1. ne, *evangelium*). V následování Krista je každý křesťan podroben zkoušce pokušení, musí se rozhodnout mezi "životem podle těla" (Řím 8,4): vyhledáváním pozemských dober, moci a pýchy, a "životem podle Ducha". "Snahy lidí tělesných vedou ke smrti, snahy lidí duchovních k životu a pokoji. Proto snahy lidí tělesných stojí v nepřátelství s Bohem" (Řím 8,6-7). Postní doba následování Krista nám dovoluje ověřit a upevnit náš život pokřtěných: "Vy nežíjete podle těla, nýbrž podle Ducha, jestliže ve vás přebývá Duch Boží" (Řím 8,9).

Proměnění (2. ne) odhaluje našemu zraku celé dílo Ducha v osobě Ježíšově a souhlasí tak se zjevením při Kristově křtu v zářícím oblaku. To platí také pro nás: "Vichni, kdo se nechávají vést Božím Duchem, jsou Boží synové" (Řím 8,14). Je to podivuhodná skutečnost, avšak pro naši křehkost ještě nestálá: "I my, ačkoliv už máme první dary Ducha, i my sami uvnitř naříkáme a očekáváme své přijetí za syny, vykoupení našeho těla. Naše spása je předmětem naděje" (Řím 8,23-24).

Čtení následujících nedělí nám to připomínají: povolání k obrácení, vábení nekonečného Božího milosrdenství, jistota odpuštění

darovaného nám v Kristu.

Jako předehra k velikonočním svátkům oslavuje mše při svěcení olejů působení Ducha svatého jak ve zjevení se Ježíše jako Božího Syna při křtu v Jordánu, tak v církvi prostřednictvím "podivuhodné rozmanitosti darů a charizmat, aby se pro celý svět stala znamením a nástrojem spásy" (*modlitba žehnání křížma 2*). Při žehnání křížma biskup snažně prosí Boha Otce, aby vylil "dary Ducha svatého na naše bratry, kteří přijmou pomazání křížmem" a dal zazářit Boží svatosti "na místech a předmětech označených tímto svatým olejem" (*tamtéž*).

Velikonoce

40. V pašijích zpívaných na Velký pátek nás nechává svatý Jan zahlédnout v posledním vydechnutí umírajícího Ježíše posláním Ducha svatého (*emisit spiritum*). Ve vodě a krvi, které vytékají z probodeného Kristova boku, vidí proudy živé vody tryskající ze srdce, uskutečnění Ježíšových slov: "Kdo žízní, ať přijde ke mně a pije... to řekl o Duchu, jehož měli dostat ti, kdo v něho uvěřili. Dosud totiž Duch nebyl dán, protože Ježíš nebyl ještě oslaven" (Jan 7,37-39). Pro evangelistu je Ježíšova smrt již jeho oslavením (srov. Jan 17,5).

Ve velikonoční noci si církev připomíná v Duchu svatém, že byla "podivuhodně připravována v dějinách izraelského národa a ve Starém zákoně" (LG 2) a znovu čte a prožívá všechny tyto velké události dějin spásy dnes, tedy v přítomné chvíli své liturgie: stvoření, Abraháмова oběť, zaslíbení a smlouva, Vyjití a Pascha, zvěstování nového srdce a daru Ducha, nalézají své naplnění v Kristově tajemství (srov. KKC 1094-1095).

41. Velikonoční svátky a velikonoční doba nás vedou od prázdného hrobu k přítomnosti vzkříšeného Krista v našem životě: "Když ve vás sídlí Duch toho, který z mrtvých vzkřísil Ježíše, pak ten, který z mrtvých vzkřísil Krista Ježíše, probudí k životu i vaše smrtelná těla svým Duchem, který sídlí ve vás" (Řím 8,11). Jeho Duch působí v jeho rodící se církvi: díky němu tvoří první společenství učedníků v Jeruzalémě jedno srdce, svědčí o Kristu a je k němu přitahováno díky Duchu, apoštolové snášejí bičování a věznění, aby "svědčili spolu s Duchem svatým" (srov. Sk 5,32) o vzkříšení. Díky Duchu Pavel a Barnabáš zvěstují evangelium pohanům, "plní radostí a Ducha svatého" (Sk 13,52). Díky Duchu apoštolové pochopí, že jim spásu nepřináší zachovávání mojžíšského zákona, ale víra v Krista: "Rozhodl Duch svatý i my..." (Sk 15,28). A právě proto, že byl "plný Ducha svatého", Štěpán přijímá smrt v nazírání "Boží slávy a Ježíše, jak stojí po Boží pravici" (Sk 7,55). Ve Zjevení apoštol Jan adresuje pronásledovaným církvím poselství naděje a vytrvalosti: vybízí je, aby naslouchaly, "co říká Duch církevním obcím" (Zj 2,7), a končí planoucím výkřikem: "Duch i nevěsta volají: `Přijď!`" (Zj 22,17).

Letnice, křest církve

42. "Budete pokřtěni Duchem svatým za několik málo dní" (Zj 1,5). Kristův příslib jeho apoštolům v den Nanebevstoupení se uskutečňuje o Letnicích: "všichni byli naplněni Duchem svatým a začali mluvit cizími jazyky, jak jim Duch vnukal, aby promlouvali" (Sk 2,4). A to je křest církve v Duchu. Jako byl přítomen v Ježíšovi, tak bude Duch pravdy vždy s jeho učedníky (srov. Jan 14, 16): "Duch svatý - řekl Ježíš - vás naučí

všemu a připomene vám všechno ostatní, co jsem vám řekl já" (Jan 14,26); "uvede vás do celé pravdy" (Jan 16,13). Velikonoční tajemství je plně uskutečněno příchodem Ducha svatého, který "o Letnicích dovršil dílo našeho vykoupení" (*preface*).

Letnice jsou ustavičným tajemstvím: prosíme Otce, aby jako v apoštolech v den Letnic i v nás zazářil dar jeho Ducha svatého (srov. 2. *vstupní modlitba vigilie*); ať "nás slíbený Duch svatý naučí spojovat náš život s Kristovou obětí a uvede nás do celé pravdy" (*modlitba nad dary v den slavnosti*); "aby v nás milost Ducha svatého neustále rostla" (*modlitba po přijímání v den slavnosti*).

"Uprostřed problémů, zklamání a nadějí, útěků a návratů těchto dob, zůstává církev věrná tajemství svého zrození (...) Církev trvá v modlitbě s Marií. Toto spojení modlí se církev s Kristovou Matkou tvoří součást tajemství církve od počátku" (DeV 66).

Neděle po Letnicích

43. Letnice jsou vrcholným okamžikem: uzavírají padesát dní sedmi týdnů následujících po Velikonocích a jsou výchozím bodem doby církve. Následnost nedělí znamená plynutí času směrem k jeho naplnění v království Božím, kdy bude všechno plně uskutečněno (srov. Kol 1,16-20; *slavnost Ježíše Krista Krále*).

44. Po celou dobu plynutí času Duch svatý působí v církvi a ve světě jako kvas v těstě. Daruje církvi schopnost rozpomínat se: způsobuje, že si (církev) připomíná všechno to, co Ježíš řekl a učinil, všechna znamení, která Bůh vykonal během dějin spásy. Písmo svaté, které Duch inspiroval (srov. 2 Tim 3,16), čtené neděli co neděli, připomíná církvi Boží divy: "lidé oznamovali Boží (výroky) proto, že je k tomu přiměl Duch svatý" (2 Pt 1,21); v Duchu svatém toto slovo přijímáme a je to opět tentýž Duch svatý, který nás otvírá chápání Písma.

45. On také působí při naplňování eucharistického tajemství: je přítomný uprostřed věřících, aby v nich udržoval a vzbuzoval modlitbu; je přítomný v knězi, který svěcením přijal dar konat *in persona Christi* a jménem církve; je přítomný, když kněz vzývá jeho příchod, aby posvětil obětované dary a proměnil je v Tělo a Krev Kristovy; je přítomný, aby uskutečnil a posílil společenství těch, kdo mají účast na eucharistii; je přítomný, aby oživoval celou jejich existenci se zřetelem na budování Božího království ve světě.

46. Duch svatý působí, aby oživoval, budoval, rozvíjel církev a chránil ji v jednotě. Oživuje ji růzností charizmat a každému je dán zvláštní projev Ducha ke společnému užitku: dar moudrosti, poznání Božího, milosti víry, dar uzdravování, zázračné moci, dar prorokování, rozlišování... Ale všechno to způsobuje jeden a týž Duch, když je rozděluje každému, jak chce (srov. 1 Kor 12,7-11).

47. "Mezi těmito dary vyniká milost udělená apoštolům, jejichž pravomoci podřizuje sám Duch i charizmatiky (srov. 1 Kor 14). Tentýž Duch

sjednocuje tělo sám sebou, svou silou i vnitřním spojením údů, a tím vzbuzuje a rozněcuje mezi věřícími lásku" (LG 7, cit. v TMA 45). "Duch svatý po všechny časy celou církev `sjednocuje ve společenství a ve službě, vybavuje ji různými hierarchickými a charizmatickými dary`, oživuje církevní instituce jako jejich duše a věřícím vlévá do srdce stejného ducha poslání, jaký pobízel samého Krista" (AG 4).

48. Povolání k tomu, abychom se stali Kristovým tělem mocí samé víry a prostřednictvím téhož křtu, živeni chlebem života a vínem věčného království, posilování v naší modlitbě nevýslovnými vzdechy Ducha, jsme voláni k tomu, abychom neděli co neděli objevovali přítomnost a působení Toho, který je podivuhodným původcem bohatství a různosti charizmat a tím, kdo utváří jednotu v lásce, Ducha, který přebývá v adoptivních synech a svou nevýslovnou přítomností naplňuje a bezpečně vede celou církev (srov. *preface mše za jednotu křesťanů*). "Bude tedy velmi záležet na tom, abychom se vrátili k Duchu jako k tomu, kdo v průběhu dějin buduje Boží království a připravuje jeho plné zjevení v Kristu Ježíši tím, že působí v lidském nitru a dává vyklíčit i v každodennosti lidského života semenům definitivní spásy, která se uskuteční na konci věků" (TMA 45)

IV. duch svatý, niterný učitel křesťanské modlitby

49. "Vanutí Božího života, Duch svatý, se svým nejprostším a nejobvyklejším způsobem vyjadřuje a *dává pocítit v modlitbě*. Je dobré a spasitelné myslet na to, že kdekoliv se na světě někdo modlí, je tam Duch svatý, (...) který *vdechuje* modlitbu do srdce člověka v celé nezměrné šíři nejrůznějších situací a stavů jednou příznivých, jindy neblahých pro duchovní a náboženský život (...) Modlitba je také *zjevením oné propasti*, jakou je lidské srdce: hloubky, která je *od Boha a kterou může vyplnit pouze Bůh, právě Duchem svatým* (...). Duch svatý je darem, který přichází do srdce člověka *spolu s modlitbou* (...) dar, který *řichází na pomoc naší slabosti*' (...) Modlitba se působením Ducha svatého stává stále zralejším vyjádřením nového člověka, který se díky ní stává účastným na Božském životě" (DeV 65).

Je mnoho různých způsobů modlitby. Jak se to děje při slavení eucharistie a ostatních svátostí i při slavení Denní modlitby církve Kristus koná v Duchu svatém a skrze svou církev "dílo vykoupení lidstva a dokonalé oslavy Boží" (srov. VÚDMC 13).

50. "Třebaže modlitba, která se koná v komůrce při zavřených dveřích, je vždy nutná a doporučeníhodná a údy církve ji vykonávají skrze Krista v Duchu svatém, přesto náleží zvláštní důstojnost společné modlitbě" (VÚDMC 9), nakolik "není soukromou záležitostí, ale týká se celého těla církve, je projevem celého těla a na celé tělo působí" (VÚDMC 20). Když se věřící shromažďují k Denní modlitbě církve a sjednocují svá srdce a své hlasy, učí se především klanět se Bohu Otci v duchu a v pravdě (srov. VÚDMC 22 a 27). Vždyť "Duch svatý, jehož pomazání naplňuje celé naše bytí, je niterným učitelem křesťanské modlitby. Je tvůrcem živé tradice modlitby. Je bezpochyby tolik cest modlitby, kolik je těch, kteří se modlí, ale týž Duch působí ve všech a se všemi. Právě ve společenství Ducha svatého je křesťanská modlitba modlitbou církve" (KKC 2672).

"Ve své denní modlitbě užívá církev z velké části skvělých básní,

kteřé složili svatí spisovatelé ve Starém zákoně s přispěním božského Ducha." Je to sám Duch svatý, kdo "vždycky přispívá svou milostí těm, kteří s dobrou vůlí věří a tyto básně se modlí" (VÚDMC 100 a 102).

51. Nakonec "jednota církve, která se modlí, je tedy vytvářena Duchem svatým, který je týž v Kristu, v celé církvi i v jednotlivých pokřtěných. (...) Sám Duch Syna nám totiž vlévá `Ducha synovství, v němž voláme: Abba, Otče` (Řím 8,15). Žádná křesťanská modlitba se tedy nemůže konat bez působení Ducha svatého, který celou církev sjednocuje a vede skrze Syna k Otci" (VÚDMC 8).

"Duch i nevěsta říkají Pánu Ježíšovi: `Přijď!` (srov. Zj 22, 17). Modlitba církve je tímto ustavičným voláním, v němž `se za nás přimlouvá Duch` (Řím 8,26): jistým způsobem je pronáší on sám s církví a v církvi. Duch je totiž dán církvi, aby jeho mocí celé společenství Božího lidu, jakkoliv široce je rozvětvené a různé, trvalo v naději: v té naději, ve které jsme byli spaseni (srov. Řím 8,24). Jde o *eschatologickou naději*, naději na definitivní naplnění v Bohu, naději na věčné království, které se uskutečňuje v účasti na trinitárním životě. Duch svatý daný apoštolům jako Utěšitel, je tím, kdo střeží a oživuje tuto naději v srdci církve" (DeV 66).

v. duch svatý v lidové zbožnosti

52. Život křesťana je životem v Duchu a "duchovní život nespočívá jen v účasti na posvátné liturgii" (SC 12). I lidová zbožnost "je neustálým projevem činné přítomnosti Ducha svatého v církvi. On zapaluje v srdcích víru, naději a lásku, skvělé ctnosti, které dávají hodnotu křesťanské zbožnosti. Samotný Duch zušlechťuje četné a nejrozumnější formy, jak předávat křesťanské poselství podle kultury a zvyklostí každého místa všech dob" (Jan Pavel II., *Homilie pronesená v La Sereně (Chile)* 5. dubna 1987).

53. Ducha svatého nelze vidět ani se jej dotýkat jako vtěleného Slova. Jeho Osoba a působení v církvi nejsou běžným předmětem zbožných cvičení, nakolik lidová zbožnost je zakotvena především v událostech Kristova života.

Věřící přesto z katecheze vědí a v *Kředu* vyznávají, že Syn Boží "skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem": připomíná jim to také modlitba *Anděl Páně* a první tajemství radostného růžence.

Vědí, že po Ježíšově nanebevstoupení sestoupil Duch svatý na Pannu Marii a apoštoly shromážděné ve večeradle, což je tajemství, o kterém rozjímají ve třetím tajemství slavného růžence a rovněž během novény, jež předchází Letnice.

Vědí také, že "ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého" se stali Božími syny ve křtu a ve svátosti pokání přijímají odpuštění hříchů. Nepřestávají rovněž začínat a končit své modlitby touto trinitární formulací, která je pak způsobem, jakým dostávají Boží požehnání rukama kněze.

Vědí, že dostali, zvláště v biřmování, Ducha moudrosti a rady,

který je vede jejich životem, Ducha síly a světla, který jim pomáhá v důležitých rozhodnutích a snášení životních zkoušek. Nepřestávají pak vzývat Ducha především na začátku nějaké činnosti nebo práce (modlitba *Přijď, Duchu svatý*).

Vědí, že jejich tělo je ode dne křtu chrámem Ducha svatého, a proto je třeba si ho vážit a ctít, a to i ve smrti, a že v poslední den ho vzkřísí moc Ducha.

Věří, že Duch svatý je "spolu s Otcem i Synem uctíván a oslavován" (*nicejsko-cařihradské vyznání víry*) a vyjadřují tuto víru modlitbou "Sláva Otci i Synu i Duchu svatému".

Není-li Duch pro křesťanský lid neznámý nebo znevážený, rok 1998 by měl plodně oživit ve věřících poznání Toho, který je "Pánem a dárce života" (*ib.*).

vi. duch svatý obnovuje tvářnost země

54. *Veni, creator Spiritus!* Liturgie Letnic stanoví paralelu mezi působením Ducha svatého při stvoření světa a jeho dílem v čase církve, aby připravil příchod nového světa: "Sešli svého Ducha a budou stvoření a obnovíš tvář země. Aleluja" (*Slavnost Seslání Ducha svatého, modlitba se čtením, 3. ant.*). Slavení se nevyčerpává propuštěním lidu: věřící, každý věřící, je vybízen k tomu, aby ve svém životě rozvíjel energie získané slavením pro sebe a pro život křesťanského společenství, ba k posvěcení celého světa: "Přijali jsme, Bože, tělo a krev tvého Syna a prosíme tě: veď nás svým Duchem, abychom tě vyznávali nejen ústy, ale celým životem, a tak vešli do nebeského království" (*modlitba po přijímání, 9. neděle b.r.*); "Děkujeme ti, Bože, za tento svátostný pokrm a prosíme tě: dej, ať nás tvůj svatý Duch neustále obnovuje svou silou působící ve svátostech, abychom ti zůstali upřímně oddáni" (*modlitba po přijímání, 32. neděle b.r.*).

55. Tak se každodenní život křesťana může stát duchovní obětí: aby dovedl rozeznat, co je vůle Boží, co je dobré, bohulibé a dokonalé (srov. Řím 12,2). Tím, že obětuje Bohu sebe sama a vlastní život jako svatou oběť, koná duchovní bohoslužbu (srov. *ib.*,1).

Ve světle a moci Ducha pravdy může každý křesťan pro sebe objevit Boží vůli a nalézt sílu k jejímu uskutečnění: "žijte duchovně... ovocem Ducha je láska, radost, pokoj, shovívavost, vlídnost, dobrota, věrnost, tichost, zdrženlivost" (Gal 5,16.22).

Podobně Duch svatosti pobízí církve k tomu, aby se rozšiřovala, sjednocuje ji ve společenství a službě, uděluje jí různé hierarchické a charizmatické dary, oživuje církevní instituce, povzbuzuje misijní hnutí (srov. AG 4).

Duch svatý, jenž řídí běh času a obnovuje tvářnost země, je přítomný v každém úsilí o spravedlnost a pokoj, pracuje na obnově myslí, inspiruje každý pravý společenský pokrok (srov. GS 26).

Uctívání v duchu a v pravdě, totiž liturgické slavení, které utváří svět, nemůže nepodněcovat věřící vanutím Ducha stvořitele "ke všem skutkům lásky, zbožnosti i apoštolátu. Těmito skutky se má projevit, že věřící křesťané nejsou sice z tohoto světa, že však jsou světlo světa a oslavují Otce před lidmi" (SC 9).

56. "Když v perspektivě třetího tisíciletí po Kristu "Duch i nevěsta

říkají Pánu Ježíšovi: `Přijď!`" (srov. Zj 22,17), je tato modlitba nabitá jako vždycky eschatologickým nábojem, určeným k tomu, aby dal plný význam i oslavám Velkého jubilea. Je modlitbou zaměřenou na spásné záměry, kterým Duch svatý otvírá srdce svým působením během celých dějin člověka na zemi. Zároveň nás však *tato modlitba obrací k jednomu přesnému okamžiku dějin*, ve kterém je zdůrazněna `plnost časů` vymezena rokem 2000. Na toto jubileum se chce církev připravit v *Duchu svatém* jako byla Duchem svatým připravena Panna z Nazareta, v níž se Slovo stalo tělem" (DeV 66).

TŘETÍ ČÁST

Specifické pastorační rady pro misi ad gentes, rodiny a skupiny

I. Duch svatý a misie ad gentes

V encyklice *Redemptoris missio* uvádí Jan Pavel II., že přes různé verze misijního úkolu jsou ve zprávách evangelistů "dva prvky", které jsou nezanedbatelné a vždy přítomné: univerzalita a přítomnost Ducha svatého (srov. RMI, 23). Misie ve svém vlastním a původním významu - jako nástroj k záchraně světa a dějin - se nemůže nikdy dít bez Ducha svatého. Bez Ducha není misie, a misie je zcela ponořena do Ducha svatého.

Duch "tvorí" církev, je v ní stále přítomný a zjevuje ji jako církev misijní;

Duch ukazuje cesty misie;

Duch předchází misii;

Duch probouzí dary milosti a mezi nimi charizma misionářského povolání;

Duch uschopňuje misionáře, aby byl mezi národy "zrcadlem" odrážejícím obraz Krista.

a) *Duch "tvorí" církev, je v ní stále přítomný a zjevuje ji jako církev misijní*

Misie je svěřena křesťanskému společenství, které se mocí Ducha svatého stalo společenstvím věřících v Krista. Petr uzavírá svou první řeč ujištěním, že všichni, kteří poté, co činili pokání a dali se pokřtít, přijali radostnou zvěst, dostanou dar Ducha svatého; a pak *"vytrvale poslouchali učení apoštolů, byli spolu, lámali chléb a modlili se ... a měli všechno společné ... po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem. Chválili Boha a byli všemu lidu milí. A Pán denně přidával k jejich společenství ty, které povolával ke spáse"* (Sk 2, 42-47).

Také v Lukášově druhém popisu křesťanské obce se opakuje ta samá teologická struktura: *"Když se pomodlili, otřásl se místo, kde byli shromážděni, a všichni byli naplněni Duchem svatým a s odvahou mluvili slovo Boží. Všichni, kdo uvěřili, byli jedné mysli a jednoho srdce a nikdo neříkal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno*

společné. *Boží moc provázela svědectví apoštolů o vzkříšení Pána Ježíše a na všech spočívala veliká milost*" (Sk 4,31-33).

Obraz prvotní křesťanské obce zjevuje podstatu církve. V ní bude Duch nepřetržitě přítomný a činný. Svou sjednocující mocí ji svolává, obohacuje ji svými dary a činí z ní - jak skrze její existenci, která díky sympatii šířené Duchem působí přitažlivě, tak také skrze odvážné hlásání evangelia - církev misijní.

Kdo přijímá spásu, stává se jejím pramenem! "*Společenství*" - říká Jan Pavel II. - "*plodí společenství a ze své podstaty vydává misionářské společenství*", které je velkým darem Ducha (srov. ChL, 32.20).

Křesťanské společenství je misijní, základem a požadavkem jeho existence je hlásání Krista světu (srov. LG, 1), a všichni jeho členové jsou misionáři. Křest obsahuje poslání, které je jasně vyloženo ve svátosti biřmování, ve svátosti, která pokřtěné dokonaleji spojuje s církví a obdařuje zvláštní silou Ducha svatého, proto jsou ještě více povinni šířit a bránit víru slovem i skutkem jako opravdoví Kristovi svědkové (srov. LG 11, citováno v KKC 1285).

b) Duch ukazuje cesty misie

V dějinné skutečnosti to bude Duch, který bude apoštoly nutit k misii. Právem můžeme říci: nutit. Po zmrtvýchvstání sestoupí Duch svatý s hukem - hukot, prudký víchř, ohnivě jazyky (srov. Sk 2,1nn.), aby rozrazil dveře večeřadla a "vyhnal" apoštoly na náměstí a do ulic Izraele. A později Duch opět rozšíří obzor a zaměří hlásání evangelia na pohany. Petr vstupuje do Kornéliova domu a pokřtí ho teprve po opakovaných pokynech z nebe.

Duch nutí a dokáže člověka "zavát" kam potřebuje! To ukazuje velmi názorně Pavlův odchod do Makedonie:

"Poněvadž jim Duch svatý zabránil zvěstovat Slovo v provincii Asii, procházeli Frygií a krajinou galatskou. Když přišli až k Mysii, pokoušeli se dostat do Bithynie, ale Duch Ježíšův jim to nedovolil. Prošli tedy Mysií a přišli až k moři do Troady" (Sk 16,6-8).

Pak následuje vidění, v něm Makedoncovo volání o pomoc a odchod do Makedonie, "*protože jsme usoudili, že nás volá Bůh, abychom tam kázali evangelium*" (Sk 16,8-10).

Když se Pavel loučí se staršími církvě v Efezu, neví, co se s ním v Jeruzalémě stane, ale jedním si je jist: je "*nucen Duchem*". A dodává: "*Vím jen tolik, že mi Duch svatý město od města ohlašuje, že na mne čekají pouta a utrpení*" (Sk 20,22-23). Tím začíná poslední úsek Ježíšem naznačené cesty: "*Dostanete sílu Ducha svatého, který na vás sestoupí, a budete mi svědky v Jeruzalémě a v celém Judsku, Samařsku a až na sám konec země*" (Sk 1,8).

Na "sám konec" země se apoštolové dostanou po cestách, které jim ukáže Duch svatý: Petr učinil první krůček, když po předcházejícím zásahu Ducha, pokřtil pohanského setníka Kornéliu a jeho rodinu (srov. Sk 10,47,.11,15),. Pavel, "*povolán Duchem svatým*" (Sk 13,2), je na svých cestách veden tak, že je i nucen odejít, kam nechce; je tedy stále "*nucen Duchem*".

Cesta, po které je třeba jít, a cíl, který má být dosažen, byl již Ježíšem jasně dán, vydat se na cestu a dosáhnout jejího konce však nesmělo a nemohlo být bez moci Ducha svatého:

"Zůstaňte ve městě, dokud nebudete vyzbrojeni mocí z výsosti" (Lk 24,49).

Bude třeba neodolatelného zavanutí Ducha, aby apoštolové byli přinuceni opustit večeřadlo letnic: "Od toho dne je království hlásané Kristem, otevřeno těm, kdo v něho věří: v pokoře těla a ve víře se již podílí na společenství Nejsvětější Trojice. Duch svatý svým příchodem, který nemá konce, uvádí svět do "posledních časů", do doby církve, do již zděděného, ale ne ještě dovršeného království" (KKC, 732).

Jako potvrzení nutnosti moci Ducha svatého budiž připomenuto, že církev, jakmile se dozvěděla, že v Antiochii je "také pohanům" zvěstována radostná zvěst Pána Ježíše, poslala tam Barnabáše, který byl, jak poznamenávají Skutky apoštolů, "muž dobrý, plný Ducha svatého a víry" (srov. Sk 11,18-26). Ve skutečnosti je misie věcí víry!

O misii a zvláště o věrnosti těch, kteří jsou povoláni jít stejnou cestou jako Otcův misionář, Ježíš, a obětovat svůj život Bohu a bratřím, můžeme uvažovat jenom skrze moc Ducha. Neexistuje jiný pramen, který by odůvodnil věrnost našich misionářů, která je vedla až k mučednictví: "Církev `při svém putování prochází mezi pronásledováními ze strany světa a útěchami od Boha.' A hlásá kříž Páně a jeho smrt, dokud on nepřijde" (LG, 8).

Duch Páně je přítomný v každodenním úsilí žít křesťanský život a žít ho misijně, a je přítomný v namáhavém povolání k misijnímu nasazení, aby otvíral dveře našich církví dokořán a všem daroval živou víru, která umožňuje odvážné hlásání Krista všem národům.

c) Duch předchází misii

Můžeme říci, že Duch předchází misii. Duch připravuje etiopského dvořana skrze čtení textu proroka Izajáše a skrze zvědavost, kterou v něm tento text vzbuzuje, na přijetí radostné zvěsti hlásané Filipem (srov. Sk 8,26-40). Kornelius k sobě může zavolat Petra, neboť "Bůh vyslyšel jeho modlitbu a ví o jeho dobrých skutcích" (Sk 10,31), a Duch sestupuje na pohany ještě dříve, než se Pavel rozhodne, že je pokřtí.

Druhý vatikánský koncil se chopil učení církevních otců o semenu Slova (srov. AG, 11, . LG, 17). Jan Pavel II. toto téma rozvádí v encyklice *Dominum et vivificantem*: Duch je přítomný "od počátku v celém světě ... na každém místě a v každém čase, dokonce v každém člověku". A pokračuje: "Koncil nám připomíná působení Ducha svatého také `vně' viditelného těla církve. Výslovně mluví o všech lidech dobré vůle, v jejichž srdcích milost neviditelně působí. Protože Kristus zemřel za všechny a protože existuje jen jediné konečné povolání člověka, to božské, musíme se držet toho, že Duch svatý každému nabízí možnost být spojen Bohu známým způsobem s tímto velikonočním tajemstvím" (DeV, 53). V encyklice *Redemptoris missio* papež dodává: "Přítomnost a působení Ducha se dotýká nejen jednotlivců, ale také společnosti a dějin, národů, kultur a náboženství. Právě tak stojí Duch u vzniku vzácných ideálů a dobrých iniciativ lidstva na jeho cestě... Tak nás vede Duch..., abychom rozšířili svůj pohled a všímali si v každý čas a na každém místě jeho působení a uvažovali o něm... Co Duch vždy působil v srdcích lidí, v dějinách národů, v kulturách a náboženstvích, má za cíl přípravu k hlásání radostné zvěsti." (RMi, 28.29).

Misijně působit tedy především znamená "jít vstříc skrytému Bohu, setkat se s Duchem, který oživuje" (DeV, 54). Církev věří v tuto přítomnost, a proto zkoumá znamení času a vykládá je ve světle evangelia (srov. GS, 4). Církev hledá tuto přítomnost, a proto se snaží plna naděje o dialog mezi náboženstvími. Také Papežské misijní dílo obnovilo

víru v tuto přítomnost, když říká: "I když jsme si vědomi hříchu a hříšných struktur přítomných ve světě, věříme spolu s II. vatikánským koncilem, že Duch je činný i mimo viditelné hranice církve a že v dějinách každého člověka můžeme najít 'ryzí a dobré věci', 'zlomky pravdy a milosti', 'semena Slova'.

Na těchto pravdách je založeno vzdělávání k dialogu a ke schopnosti s radostí objevovat již přítomné království. Povzbuzují nás ke spolupráci na každodenním růstu Božího království až do doby, kdy přijde Pán a vše naplní. Je krásné, vidět svět Božím pohledem: 'Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré' (Gn 1, 31)" (něm. Erziehungsplan, S.66).

Ale "Duch Páně naplňující vesmír" (GS 11) dá Božímu lidu, a zvláště misionářům, schopnost rozpoznat v událostech, v otázkách a přáních člověka Boží plán. Stejně tak bude Duch misijní církev nabádat, aby byla ve své věrnosti kreativní, neboť to jí bylo uloženo: "S pomocí Ducha svatého poslouchat, chápat a vykládat, co všechno naše doba říká, a ve světle Božího slova to posuzovat, aby se mohla zjevená pravda stále hlouběji chápat, lépe poznávat a přiměřeněji podávat" (GS, 44).

d) Duch probouzí charizma misionářského povolání

Druhý vatikánský koncil zřídka používá pojem "charizma", užívá ho však, když je řeč o misionářském povolání: "Proto (Pán) skrze Ducha svatého, který ke společnému prospěchu rozděljuje zvláštní dary (charizmata), jak sám chce, vnuká do srdce jednotlivců misionářské povolání. Současně v církvi uvádí v život instituty, které na sebe berou úkol hlásat evangelium, náležející celé církvi, jako svou vlastní povinnost" (AG, 23).

Na začátku povolání k misii stojí působení Ducha svatého. Pavel je, spolu s Barnabášem, Pánem vyvolen být "jeho nástrojem, který si zvolil, aby nesl mé jméno národům i králům a synům izraelským" (Sk 9,15); a pak, ve shromáždění obce v Antiochii, je tím samým Duchem "povolán" k hlásání evangelia mezi neobřezanými (srov. Sk 13,2, Gal 2,7-9).

Misionář je poslán, jako byl Ježíš poslán Otcem (srov. Jan 17,18); to je potvrzeno v setkání s ním, se zmrtvýchvstalým Pánem:

"Ježíš jim znovu řekl: 'Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás.' Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: 'Přijměte Ducha svatého. Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, komu neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou'" (Jan 20,21-23).

Za mylné je třeba považovat tvrzení, že už nevznikají misijní povolání v institucích, vytvářených výslovně pro misii ad gentes. Koncil jasně stanovil, že toto povolání je charizmatem darovaným církvi Duchem svatým, a Jan Pavel II. zdůrazňuje, že misijní instituty mají svou platnost, dokonce že jsou příkladem ztělesnění misijního nasazení církve (srov. RMi, 66). Všechny nové formy na poli misie jsou vítány; přijímáme je jako novotvary působení Ducha: laičtí misionáři, fidei donum, vzájemná spolupráce církví; to vše však nesmí zastřít, že je nutně potřeba misionářů ad gentes a ad vitam.

Duch při tom vyžaduje také naši spolupráci a vyzývá nás k modlitbě, tak jako Ježíš při vyslání svých prvních misionářů vybízí učedníky k prosbě za povolání více dělníků na Pánovu žeň (srov. Mt 9,37-38).

Ke konkrétnímu nasazení se v misi ad gentes

Příprava na Jubileum, na velkou, jedinečnou připomínku tajemství vtělení, které představuje vrchol Božího sebesdělení (srov. DeV, 50), především znamená, že se přiblížíme k naplnění díla spásy a tím ho zprostředkujeme celému lidstvu, kvůli kterému se vtělení uskutečnilo: *"pro nás lidi a pro naši spásu"*.

Abychom pokročili v misijním díle, ve stavbě království - nebo, chceme-li, oné lidské rodiny, ve které panuje pokoj, spravedlnost, bratrství a láska -, pro které se Kristus stal člověkem, pro které žil, zemřel a vstal z mrtvých, je především třeba "znovuobjevit" prvotního původce této stavby, dát mu místo, které mu jako *"transcendentálnímu činiteli při uskutečňování tohoto díla v duších lidí i ve světových dějinách"* (RMI, 21) náleží.

Jsme, jak řekl už Pavel VI., vyzváni, abychom ještě lépe zkoumali bytí a způsob působení Ducha svatého v dnešní evangelizaci: *"On je to, dnes stejně jako v prvních dobách církve, kdo působí v každém hlasateli evangelia, který se od něho nechá ovládat a řídit...(Duch) působí obzvláště silně při hlásání evangelia. Nebylo to náhodou, že evangelizace jako taková začala právě onoho letnicového rána pod vanutím Ducha svatého. Možno říci, že Duch svatý je při evangelizaci hlavním činitelem. Od něho vycházejí pohnutky hlásání evangelia a on umožňuje, že v hloubi svého svědomí přijímáme a chápeme slovo spásy"* (Evangelii nuntiandi, 75).

Jsme vyzváni hledět plni naděje do budoucna, protože Duch je nám "slíben Otcem" a proto nás nikdy neopustí; on nás bude učit a všechno nám připomene (srov. Jan 14,26); ukáže nám cesty, po kterých máme jít (srov. Jan 16,13). V temných a bouřlivých dobách si nikdy nebudeme připadat osiřele a cítit se bez radosti, která přichází od něj, od Utěšitele (srov. Jan 14,16.17). Tak jako řetězy spoutaný Pavel bezprostředně před svou popravou budeme také my mít jistotu, kterou dává Duch: *"Vězte, že tato Boží spása byla poslána pohanům. A oni ji přijmou"* (Sk 28,28).

Proto bude na cestě přípravy na Velké jubileum stanovené na rok 1998 záležet na tomto:

- rozvíjet v křesťanských obcích silné misijní nasazení, aby v nich bylo podpořeno vědomí přítomnosti Ducha, který je otvírá pro misii;
- vypracovat a navrhnout cesty a konkrétní možnosti pro spolupráci v misi *ad gentes*;
- být citliví k daru misionářského povolání a pěstovat v lidech smysl pro tento dar;
- vzdělávat pokřtěné, aby žili z biřmování způsobem misijního svědectví pro nevěřící a pro věřící z jiných náboženství.

II. Oblast rodiny

1) Na cestě přípravy na Velké jubileum roku 2000 mohou být na rok 1998 jako specifická orientace pro rodinu doporučeny následující rady.

a) *Katecheze o působení Ducha v rodinném životě*

- *"Křesťanská rodina je společenstvím osob, stopou a obrazem*

společenství Otce a Syna v Duchu svatém" (KKC, 2205): Duch, který spojuje Otce a Syna ve vztahu lásky, spojuje ve svátosti také snoubence a činí z nich účastníky na trojiční lásce (srov. TMA, 47) .

- Duch svatý skrze svátost manželství obnovuje srdce manželů a "uschopňuje muže i ženu, aby se navzájem milovali, tak jako Kristus miloval nás". (Jan Pavel II., *Familiaris consortio*, 13). "*Manželství - manželství jako svátost - je smlouva osob uzavřená v lásce. A lásku může prohlubovat a chránit jedině Láska, ta Láska, která je nám `vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán' (Řím 5,5)*" (Jan Pavel II., *Dopis rodinám*, 7).

- Tato láska, která pochází z Ducha svatého, umožňuje pravou jednotu mezi manželi a v rodinách. Duch svatý připravuje zasnoubené a vede je k manželství, doprovází manžele a rodinu po celý život. Dává růst lásce ze dne na den a činí z manželů ve společnosti svědky, činí z nich rodinu, která působí "*evangelizačně a misionářsky*" (KKC, 2205).

b) *Úvaha o darech Ducha v rodině*

Rodina může pro svůj život čerpat z darů Ducha svatého značná bohatství:

- *moudrost*, která je předchutí božských věcí;
- *rozvahu*, která pomáhá rodině objevovat Boží plán pro ni a pro každého z jejích členů;
- *radu*, která osvětluje rodiče v jejich rozhodování, kterými musí projít pro skutečné blaho rodiny při uskutečňování rodičovství odpovídajícího Božímu plánu, při výchově dětí;
- *sílu*, aby se mohli na nelehké cestě ke svátosti postavit nevyhnutelným zkouškám života;
- *poznání*, že Bohu stále náleží první místo v rodině a věci a události je třeba hodnotit ve světle této skutečnosti;
- *zbožnost*, která vede k modlitbě, ke spojení s Bohem a k lásce k bližnímu;
- *Boží bázeň*, která způsobuje, že věříme v jeho milosrdnou lásku.

c) *Četba příběhů biblických rodin a její reflexe*

Velkou pomocí může být rozjímání nad vzorovými rodinami, které jsou nám představeny v Bibli (Abrahám a Sára, Tobiáš a Sára), nad rodinami v prvotní křesťanské obci (Akvila a Priscilla), nad rodinami a manželi, kteří byli též v průběhu nejmladších církevních dějin prohlášeni za svaté. Toto studium povede k docenění svědectví rodin v jednotlivých místních církvích, které žijí opravdovým, někdy hrdinským, křesťanským životem. Podstatný při tom bude zřetel na rodinu z Nazareta.

d) *Jako Maria*

Pomocí může též úsilí poslušně jako Maria naslouchat hlasu Ducha svatého, který mluví k srdci každého člověka a stále probouzí smysl pro lásku, pokoj, jednotu a odpuštění. Budete-li poslouchat hlas Ducha svatého, budou moci děti přijmout povolání k celkovému vydání se Bohu, a rodiče budou připraveni toto rozhodnutí ochotně respektovat.

2) Jako odpověď na výzvu z *Tertio millenio adveniente*, podle které je třeba zdůraznit známky naděje přítomné ve světě a v církvi, mohou křesťanské rodiny najít mnoho podnětů:

a) *Na poli světa*

- "Ve službě životu, zralým postojem k tématu života, zvláště k jeho hodnotě a smyslu". To všechno musí být potvrzováno konkrétním svědectvím rodin, zkušeností otevřenosti pro přijetí života od jeho početí.
- V co možná nesobecké pozornosti k potřebám druhých, hlavně dětí (např. adopce, náhradní rodinná péče), starých lidí, postižených a lidí na okraji společnosti.
- Skrze iniciativy, které dbají, aby byla na manželství založená rodina uznávána jako základní sociální subjekt a které vnášejí křesťanské hodnoty zpět do zákonů a životních zvyklostí, jak to naznačuje Svatým stolcem zveřejněná *Charta práv rodiny*.
- Podporou konkrétní solidarity s rodinami přistěhovalců, uprchlíků a nomádů zdržujících se na území státu, aby bylo překonáno vzájemné omezování a rasová, etnická a kulturní diskriminace.

b) *Na poli církve*

- Účastí na otevřenosti, kterou působí Duch: snaha o jednotu mezi křesťanskými církvemi, o dialog mezi náboženstvími a dialog s moderní kulturou.
- Modlitbou a skutky zvláště v oblasti rodiny, aby bylo skrze vcítění se do prostředí, ve kterém žijeme a pracujeme, realizováno toto velké "znamení naděje".
- Připraveností k dialogu skrze svědectví důsledného křesťanského života v poslušnosti hlasu Ducha svatého.

3) Konkrétními znameními pro rodinu při přípravě na jubileum roku 2000 může být:

- docenění svátosti biřmování v oblasti rodiny a pochopení její velikosti a významu pro křesťanský život nejen skrze členy rodiny, kteří svátost přijali, nýbrž skrze ostatní, kteří ji přijali, s cílem odpovědět na dar Ducha.
- Návrh slavnostního obnovení manželského slibu.
- Při každoroční návštěvě faráře bude každé rodině předán obraz svaté rodiny z Nazareta - modelu každé lidské rodiny.
- Zintenzivnění modliteb v rodině a za rodinu, které obsahují prosbu za osvícení, schopnost rozlišování a za moc Ducha svatého.
- Otevřenost vůči Pánovým darům a charizmatům, které Duch probouzí ve členech rodiny, ať už skrze povolání ke kněžství nebo k životu v řádu, či skrze povolání k manželskému životu ve vzájemné úctě a pomoci.

III. Oblast církevních hnutí, skupin laiků a laických sdružení

Pro rok 1998 jsou doporučeny následující návrhy:

- a) V dějinách spásy činný Duch působí stejným způsobem v dějinách každého jednotlivce. Proto je třeba *poslouchat hlas Ducha v našem srdci*, aby nás mohl dovést k naplnění Božího plánu pro náš život.
- b) Kristus zemřel a vstal z mrtvých skrze působení Ducha svatého.

Vykoupení člověka jako jednotlivce a jako člena společenství v Kristu vyžaduje, podle *Tertio millenio adveniente*, obrácení jednotlivce a celé společnosti.

c) V tomto roce zasvěceném Duchu svatému musí být zdůrazněna jednota Kristova těla, jímž je církev. O tuto jednotu usilují různá charismata a služby církve, které ji podporují vzájemnou úctou a láskou. Je proto doporučeno důkladné studium konstituce *Lumen gentium*, aby byla jednota více doceňována a žita a abychom si byli vědomi vlastní zodpovědnosti za ni.

d) Bohatství církevních hnutí, tvrdí Svatý otec, je "základem naděje pro církev a lidstvo". Nazývá je "znameními svobody forem, ve kterých se uskutečňuje jedna církev, a jistě novinkou, která ještě čeká, aby byl odpovídajícím způsobem pochopen její pozitivní přínos pro Boží království" (Kázání při svatodušní vigilií na náměstí sv. Petra, 25. května 1996). Různá církevní hnutí a skupiny laiků mají být proto pozvány k tomu, aby své vlastní charizma prohlubovaly jako dar daný Duchem svatým pro celou církev a přemýšlely o možnosti jak církev tímto darem obdarovat.

e) K posílení vzájemného poznání a lásky mají být všechna církevní hnutí a skupiny laiků pozvány ke spolupráci na nějakém společném podniku nebo společném projektu, jak to učinil papež v právě citovaném kázání: "V rámci slavností Velkého jubilea, zejména v roce 1998, který je věnován zvláštním způsobem Duchu svatému a jeho uzdravující přítomnosti uprostřed společenství Kristových učedníků, počítám se společným svědectvím a se spoluprací hnutí". Tímto způsobem můžeme společně dosvědčit, že jsme částí církve, která celek církve spoluvytváří.

f) Takový společný záměr může zdůraznit ve světě (ve vědě, technice, zdravotnictví, životním prostředí...) zprostředkované popř. podporované pozitivní lidské a křesťanské hodnoty (pokoj a spravedlnost, solidarita mezi národy ...) a tak způsobit, že i v této oblasti bude zakoušena naděje.

g) Výzva pro církevní hnutí, skupiny laiků a laická sdružení: konkrétně se sjednotit v hlásání evangelia vhodným způsobem v různých prostředích, kde působí (ve školách, nemocnicích, divadlech, laboratořích, kancelářích ...), aby tak vytvářela zárodek nového lidstva.

"Rok 1998, druhý rok přípravné fáze, bude zvláštním způsobem věnován Duchu svatému a jeho posvěcující přítomnosti uprostřed společenství Kristových učedníků... Duch je i v naší době hlavním činitelem nové evangelizace. Bude tedy velmi záležet na tom, abychom se vrátili k Duchu jako k tomu, kdo v průběhu dějin buduje Boží království a připravuje jeho plné zjevení v Kristu Ježíši tím, že působí v lidském nitru a dává vyklíčit i v každodennosti lidského života semenům definitivní spásy, která se uskuteční na konci věků.

Maria, která počala vtělené Slovo skrze Ducha svatého a dala se po celý život vést jeho vnitřním působením, bude v tomto roce přitahovat náš pohled a bude nám příkladem ženy, která uposlechla volání Ducha, ženy mlčení a naslouchání, ženy naděje, která jako Abrahám dokázala přijmout Boží vůli, neboť "ačkoli už nebylo naděje, ona přece doufala" (Řím 4,18). Znamení vyjádřila v plnosti touhu Jahvových chudých a zazářila jako příklad těm, kteří se celým srdcem svěřují Božím příslibům.

(*Tertio millenio adveniente*, 44-45.48).

zkratky

AG *Ad gentes*, dekret o misijní činnosti církve
2. vatikánského koncilu

DeV Encyklika Jana Pavla II. *Dominum et vivificantem* o Duchu
svatém
z 18. května 1986 (dosud česky nevydáno)

DMC *Denní modlitba církve*

GS *Gaudium et spes*, pastorální konstituce o církvi
v dnešním světě
2. vatikánského koncilu

KKC *Katechismus katolické církve*, Praha 1995

KO *Křestní obřady*, Praha, 1971

LG *Lumen gentium*, dogmatická konstituce o církvi
2. vatikánského koncilu

OB *Obřady biřmování*, Praha, 1974

OCM *Ordo celebrandi Matrimonium* (1991; česky nevydáno)

OLM *Ordo lectionum missae* (1981; česky nevydáno)

OP *Obřady pokání*, Praha, 1982

OPN *Obřady pomazání nemocných a péče o nemocné*, Praha, 1974

SC *Sacrosanctum concilium*, konstituce o posvátné liturgii 2.
vatikánského koncilu

SO *Svatební obřady*, Praha, 1971

TMA Apoštolský list Jana Pavla II. *Tertio
millenio adveniente* o přípravě
na jubilejní rok 2000 z 10. listopadu 1994, Praha, 1995

UKŽ *Uvedení do křesťanského života*, Praha, 1987

VPŘM *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*

VÚDMC *Všeobecný úvod k Denní modlitbě církve*

VULRK *Všeobecná ustanovení o liturgickém roku a o kalendáři v
Dokumenty liturgické obnovy*, MCM, Olomouc 1994